

VASA UNIVERSITET

Filosofiska fakulteten

Noora Ollikainen

Språklig humor i fyra *Risto Rättäjä*-böcker och deras översättningar till svenska

Avhandling pro gradu i svenska språket

Vasa 2011

INNEHÅLL	1
TIIVISTELMÄ	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	6
1.2 Material	6
1.2.1 <i>Risto Rättäjä</i> -böcker	7
1.2.2 Författarna och översättaren	8
1.3 Metod	9
2 NUTIDA BARNLITTERATUR	11
2.1 Tematiken i realistiska barnböcker	11
2.2 Bilder i barnböcker	13
2.3 Uppgifter	14
3 ÖVERSÄTTNING	16
3.1 Översättningsprocessen	16
3.1.1 Analys	16
3.1.2 Överföring	18
3.1.3 Bearbetning	29
3.2 Översättning av språklig humor	20
3.3 Översättning av namn	21
4 SPRÅKLIG HUMOR I FYRA BARNBÖCKER PÅ FINSKA OCH DERAS ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA	24
4.1 Morfologisk nivå	24
4.1.1 Liknande ordböjning	24
4.1.2 Alliteration och rim	26
4.1.3 Språkfel	32
4.2 Lexikalisk nivå	34

4.2.1 Namn	34
4.2.2 Homonymi	39
4.2.3 Liknande ord	41
4.2.4 Flertydiga uttryck	45
4.3 Syntaktisk nivå	55
4.3.1 Fraser och stående uttryck	56
4.3.2 Upprepning på sats- och meningsnivå	59
4.4 Sammanfattning	61
5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	64
LITTERATUR	67

VAASAN YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta**Tekijä:**

Noora Ollikainen

Pro gradu -tutkielma:Språklig humor i fyra *Risto**Räppääjä*-böcker och deras översättningar till svenska**Tutkinto:**

Filosofian maisteri

Oppiaine:

Ruotsin kieli

Valmistumisvuosi:

2011

Työn ohjaaja:

Nina Pilke

TIIVISTELMÄ:

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella kielellistä huumoria sekä sen kääntämistä Sinikka ja Tiina Nopolan neljässä *Risto Räppääjä* -kirjassa ja niiden ruotsinnoksissa: millaista kielellistä huumoria kirjoissa esiintyy, ja kuinka kielellinen huumori välittyy kohdekielelle. Aiempien tutkimusten perusteella oletin, että kielellistä huumoria ei aina ole pystytty kääntämään, mutta että se olisi pääasiallisesti säilytetty käännöksessä, koska *Risto Räppääjä* -kirjoissa huumori on keskeisellä sijalla.

Tutkimukseni on tapaustutkimus, ja käytän siinä induktiivista metodologiaa; lähtökohtanani on aineisto, jonka perusteella pyrin kuvaamaan kielellisen huumorin kääntämistä tutkimassani tapauksessa. Pohjaan tutkimukseni yleiseen käännösteoriaan. Kielellisen huumorin tarkasteluun loin oman kategorisoinnin: 1) Morfologinen taso, 2) Leksikaalinen taso ja 3) Syntaktinen taso. Analysoitavat esimerkit lajittelin eri kategorioihin sen mukaan, millä kielen tasolla huumori esiintyy.

Morfologisen tason ensimmäisessä ja kolmannessa alakategoriassa, *Samankaltainen sanantaivutus* ja *Kielivirheet* kääntäjän valinnat noudattavat alkutekstin linjaa ja kielellinen huumori välittyy myös käännöksessä. Toisessa alakategoriassa, *Allitteraatio ja riimi*, puolestaan huomattavan suuressa osassa kielellistä huumoria sisältävistä esimerkeistä puuttuu huumori käännöksestä kokonaan. Osassa näistä tosin esim. tyyli tai sisältö on priorisoitu perustellusti.

Leksikaalisen tason ensimmäisessä alakategoriassa, *Nimet*, kielellinen huumori ei myöskään aina välity käännökseen asti. Muissa tämän tason alakategorioissa, *Homonymia*, *Samankaltaiset sanat* ja *Moniselitteiset ilmaisut* kielellinen huumori on taas kääntynyt useimmissa tapauksissa. Syntaksin tasolla kielellinen huumori on käännetty molemmissa alakategorioissa, *Fraasit ja vakiintuneet sanonnat* ja *Lause- ja virketason toisto*. Kaiken kaikkiaan kielellinen huumori välittyy tutkimuksessani myös kohdekielelle. Kategorioissa *Allitteraatio ja riimi* sekä *Nimet* humoristiset aspektit kuitenkin puuttuvat useista käännösvastineista.

AVAINSANAT: barnlitteratur, språklig humor, översättning

1 INLEDNING

Många barnböcker är roliga, men kanske de roligaste barnböckerna jag har stött på är Sinikka och Tiina Nopolas *Risto Rämpääjä*-böcker. Jag är antagligen inte den enda av denna åsikt, eftersom *Risto Rämpääjä*-böcker är mycket populära. Som det framgår av listan *Mitä Suomi lukee?* (Kirjakauppaliitto 2008) ligger *Risto Rämpääjä*-böcker ständigt på tätplatser bland de mest sålda barnböckerna i Finland. I februari 2008 hade filmen *Risto Rämpääjä* sin premiär, och bara 17 dagar efter premiären hade redan 100 000 människor sett filmen (Risto Rämpääjä 2008). Också fortsättningen på filmen, *Risto Rämpääjä ja polkupyörävaras* (2010) har varit en succé: den var näst populäraste av årets 2010 inhemska filmer (Suomen elokuvasäätiö 2010).

Jag är intresserad av att undersöka språklig humor i *Risto Rämpääjä*-böcker eftersom jag antar att det är framför allt humorn som är orsaken till att bokserien har blivit populär, och humorn i de här böckerna är till stor del språklig. Eftersom dessa böcker innehåller mycket språkbunden humor är det intressant att ta en närmare titt på hur man har överfört denna aspekt till svenska. I min kandidatavhandling undersökte jag översättning av språklig humor i två *Risto Rämpääjä*-böcker och deras svenska översättningar. I min avhandling pro gradu ville jag fortsätta med samma tema och tar nu med alla *Risto Rämpääjä*-böcker som hittills (2011) har översatts till svenska.

Risto Rämpääjä-böcker presenterar också många personliga och färgrika karaktärer som ofta har beskrivande namn. Namnen i *Risto Rämpääjä*-böcker kan också förväntas förmedla språklig humor. Därför utgör namn och deras översättningsmotsvarigheter en betydande analyskategori i den här avhandlingen. Dessutom är namnen i de utvalda böckerna för det mesta typiska finska namn, vilket gör det intressant att undersöka hur översättaren har valt att översätta dem till svenska.

1.1 Syfte

Mitt syfte är att undersöka språklig humor i Sinikka och Tiina Nopolas *Risto Rämpääjä*-böcker. Jag kommer att undersöka hurdan språklig humor som förekommer i dessa böcker och presentera en egen kategorisering av olika typer av språklig humor. Ytterligare ska jag granska på vilket sätt översättaren har valt att översätta de avsnitt som innehåller språklig humor. Jag ska undersöka om översättaren har i sin översättning överfört alla de faktorer som gör originalavsnittet roligt, om hon har tillagt någonting i avsnittet eller om hon har valt att utelämna någon av de humoristiska aspekterna.

Enligt *Bonniers svenska ordbok* (1988) kan man med *humor* avse ”sinne för det komiska”, ”vänlig syn på människors löjlighet” eller ”skämt med allvar på botten”. Också *Svensk ordbok* (1986) definierar ordet *humor* med ”förmåga att skämta och uppskatta skämt” och ”förmåga att se med ett försonligt leende på tillvarons brister”, men nämner också att ordet kan användas i betydelsen ”skämt (av bättre klass)”. Med (språklig) humor menar jag i den här undersökningen främst det sistnämnda; skämt med hjälp av språket.

Som Hygrell (1997: 60) konstaterar i sin redogörelse, är det inte ovanligt att humorn i översättningen bevaras i mindre utsträckning än den kunde ha bevarats. På grund av detta antar jag att det finns fall också i mitt undersökningsmaterial där översättaren har valt att utelämna den humoristiska aspekten. Jag antar emellertid att det roliga i de flesta fall har överförts till målspråket eftersom mitt undersökningsmaterial består av sådana barnböcker där humorn är speciellt viktig.

1.2 Material

Som undersökningsmaterial har jag fyra av Sinikka och Tiina Nopolas *Risto Rämpääjä*-böcker, *Hetki lyö*, *Risto Rämpääjä* (1997), *Risto Rämpääjä ja kauhea makkara* (1998), *Risto Rämpääjä ja Nuudelipää* (2000) och *Risto Rämpääjä ja pakastaja-Elvi* (2001) samt deras svenska översättningar av Merit Wager. De svenska namnen på de här böckerna

är *Nu gäller det*, *Risto Rappare* (2004), *Risto Rappare och den hemska korven* (2004), *Risto Rappare och Nudel-Nella* (2005) och *Risto Rappare och Frysare-Fanny* (2007). Mitt material består av alla *Risto Rappääjä*-böcker som hittills (2011) har översatts till svenska.

1.2.1 *Risto Rappääjä*-böcker

Under ett drygt årtionde har det utkommit elva *Risto Rappääjä*-böcker. Den första boken i serien, *Hetki lyö*, *Risto Rappääjä* utkom 1997 och den senaste *Risto Rappääjä*-boken, *Risto Rappääjä saa isän* är från 2011. Huvudpersonen i böckerna är en snäll och litet ensam pojke Risto som älskar att trumma. Risto bor med sin moster Rauha, eftersom pappan har dött och mamman arbetar som forskare i olika delar av världen. Rauha arbetar som telefonförsäljare och kan därför ta hand om Risto. Andra personer i böckerna är till exempel herr Lindberg som är Rauhas förälskelse, Nelli Perhonen och hennes föräldrar, tv-kockarna Pinja och Pontus Perhonen, som alla är grannar till Risto och Rauha, samt Rauhas kusin Elvi.

I *Hetki lyö*, *Risto Rappääjä* flyttar Risto och Rauha in i en ny lägenhet. Risto älskar att trumma men snart börjar Risto och Rauha få hotfulla brev där man kräver att Risto slutar trummandet. Risto blir nyfiken och vill ta reda på vem som skriver dessa brev. I *Risto Rappääjä ja kauhea makkara* måste Rauha finna en ny försäljningsartikel. Risto föreslår att Rauha börjar sälja korvar och Risto och Rauha flyger till Ungern för att köpa specialkorv. I Ungern händer det mycket innan Risto och Rauha är igen på hemvägen.

I *Risto Rappääjä ja Nuudelipää* flyttar Nelli Perhonen, hennes föräldrar, tv-kockar Pinja och Pontus Perhonen samt Nellis kattunge Alpo till samma trappa där Risto och Rauha bor i. Risto ger av misstag Nelli ett brev som Rauha har skrivit åt herr Lindberg, som också bor i samma trappa. Nelli tror att Risto är förälskad i henne och därför måste Risto skapa en pseudoidentitet. Slutligen blir Risto och Rauha vänner med de nya grannarna och Rauha får ett eget kockprogram i TV. I *Risto Rappääjä ja pakastaja-Elvi* skadar Rauha sig i benet och måste bjuda sin kusin Elvi in för att ta hand om hushållet.

Elvi är ett riktigt hushållsmonster som genast vill skapa ordning hos familjen Rämpääjä. Risto och hans kompis Nelli börjar misstänka att Elvi har någon hemsk hemlighet och bestämmer sig för att börja spionera på henne.

1.2.2 Författarna och översättaren

Systrarna Sinikka och Tiina Nopola skriver sina gemensamma barnböcker tillsammans vid datorn. Deras böcker innehåller mycket dialog just därför att de skriver böckerna tillsammans och diskuterar med varandra. (Suomen nuorisokirjailijat ry 1997.) Som Sinikka Nopola berättar i *Matka mielikuvitukseen* (2004: 354), är rytmen på språket så viktig för dem att de ofta uppläser texten och även diskuterar om placering av två ord när de skriver. Författarna har skrivit några *Risto*-böcker på basis av en idé om handlingen, några åter har uppkommit så att författarna har kommit på en bra titel; så här har de skrivit t.ex. *Risto Rämpääjä ja pakastaja-Elvi* (Matka mielikuvitukseen, 2004: 354). *Risto Rämpääjä* -böcker är illustrerade av Aino Havukainen och Sami Toivonen.

Utöver *Risto Rämpääjä*-böcker skriver Sinikka och Tiina Nopola en serie av *Heinähattu ja Vilttitossu*-böcker, som berättar om familjen Kattilakoski (Suomen nuorisokirjailijat ry 1997). *Risto Rämpääjä* och *Heinähattu ja Vilttitossu*-böcker har översatts till svenska, estniska, polska, bulgariska, ungerska, litauiska och japanska (WSOY 2006). Med sina barnböcker har Sinikka och Tiina Nopola vunnit också många nationella priser, t.ex. priserna *Tirlittan* (1994), *Pirkanmaan Plättä* (2002, 2004, 2006) och *Anni Swan* (2003) (WSOY 2011).

Både Sinikka och Tiina Nopola skriver också ensam. Tiina Nopola har skrivit *Siiri*-bilderböcker tillsammans med illustratören Mervi Lindman och Sinikka Nopolas produktion innehåller bl.a. noveller. Hon har skrivit några böcker också på Tavastlands dialekt. (Suomen nuorisokirjailijat ry 1997.)

Systrarna föddes i Helsingfors (Sinikka Nopola 1953 och Tiina Nopola 1955) men växte upp i Tammerfors. Nuförtiden bor de i Helsingfors. Sinikka Nopola studerade vid Tammerfors universitet och blev kandidat i humanistiska vetenskaper 1977. Tiina Nopola avlade sin barnträdgårdsläroexamen vid Helsingfors universitet år 1982 och musiklekskolläroexamen vid Sibelius-Akademien år 1983. Nuförtiden arbetar båda två som freelanceförfattare, Sinikka Nopola sedan 1985 och Tiina Nopola sedan 1994. (Sarkonen 2007.)

Översättaren av *Risto Rääpäjä*-böcker, Merit Wager, kommer ursprungligen från södra Finland men har bott flera årtionden i Sverige (Liljeström 2008). Hennes arbetsuppgifter är varierande; hon skriver artiklar, översätter turistbroschyrer, barnromaner och de direktsända finskspråkiga nyheterna *Uutiset* på Sveriges Television. Merit Wager är aktiv också inom politiken, speciellt när det gäller flyktingsfrågor. Hon har också skrivit en bok om civilkurage som heter *Personliga meriter* (1999). Hittills har hon översatt fyra *Risto Rääpäjä*-böcker till svenska. (Wager 2008.)

1.3 Metod

Min undersökning är en fallstudie eftersom mitt undersökningsmaterial bildar en helhet, ett fall (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001: 159). Fallet i min undersökning är fyra böcker av *Risto Rääpäjä*-serien samt deras översättningar till svenska. Jag använder den induktiva metoden, eftersom jag utgår från mitt material och genom en analys ämnar beskriva översättning av språklig humor i det här fallet (jfr Platzack 1988: 48). Utgångspunkten för min analys är översättningsteori, och jag skapar en egen kategorisering för olika typer av språklig humor. Jag använder en kvalitativ metod i min undersökning eftersom mitt mål är att granska kvaliteter på de fyra originaltexter och översättningar av dem.

Först läser jag alla böckerna på finska och exciperar de morfem, ord och fraser som innehåller en språkligt humoristisk aspekt. Jag analyserar på vilken nivå i språksystemet det roliga finns och kategoriserar mina exciper utgående från detta. Mina

analyskategorier är följande: 1) Morfologisk nivå, 2) Lexikalisk nivå och 3) Syntaktisk nivå. Därefter söker jag samma ställen i översättningarna och jämför den finska och den svenska texten med varandra. Jag granskar hur översättaren har valt att översätta den språkliga humorn; om hon har översatt alla de faktorer som är humoristiska i originaltexten, om hon har förändrat avsnittet med tanke på det humoristiska och hur eller om hon har utelämnat det roliga. Jag kontaktar också översättaren och frågar om hennes översättningsprinciper och metoder när det gäller översättning av språklig humor i *Risto Rääpäjä*-böcker.

I analysen använder jag följande ordböcker som stöd: Bonniers svenska ordbok (1988, 2002), Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja (2004), MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0 (2007), MOT Norstedts svensk ordbok 1.0 (2007), MOT Ruotsi 3.0 (2010), Svensk ordbok (1986, 2009), WSOY:s Finsk-svensk storordbok (2000) samt Erkki Karis Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja (1993) och Svenska här och nu. Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja (1993).

Min undersökning hör till språkparbunden deskriptiv översättningsvetenskap. Inom detta vetenskapsområde undersöker man empiriskt med hjälp av den allmänna översättningsvetenskapen de problem som förekommer när man översätter från ett visst språk till ett annat. Min undersökning är språkparbunden, eftersom jag studerar de lösningar som översättaren har kommit fram till när hon har översatt språklig humor från finska till svenska, och inte allmänna regelbundenheten i översättningsprocessen. Min undersökning är deskriptiv, eftersom mitt syfte är att studera översättarens lösningar i det här fallet i stället för att ha något utbildningsperspektiv i min undersökning. (Wilss 1982: 79–80.)

Min analys av språklig humor och översättning av den är också subjektiv. I en analys av den här typen är det främst fråga om tolkning och upplevelse; utgångspunkten för analysen är alltså det som jag anser vara roligt och vad som orsakar den spontana upplevelsen av det komiska hos mig som Hygrell (se 3.2) pratar om.

2 NUTIDA BARNLITTERATUR

I detta kapitel diskuterar jag nutida barnlitteratur; tematiken i realistiska barnböcker i avsnitt 2.1, illustrationens roll i barnböcker i avsnitt 2.2 och de uppgifter en bilderbok kan ha i avsnitt 2.3.

2.1 Tematiken i realistiska barnböcker

Både Rättyä (2001) och Karjalainen (2001) skriver om realistiska barnromaner eller barnböcker, som tycks vara ett populärt art i 2000-talets Finland. Som Rättyä (2001: 212) konstaterar, beskriver man barns och ungdomars vardag antingen realistiskt eller starkt humoristiskt i Finland. Enligt Karjalainen (2001: 58) är det just realism och humor som kombineras i böcker om *Risto Rämpääjä*, och dessa två element är de viktigaste kännetecknen i barnböcker vid årtusendeskiftet.

I realistiska barnromaner lever man vardagen: karaktärer i böckerna är ganska lika de barn som läser dessa böcker (Neimala 2001: 106). Enligt min mening är troligen detta en av de viktigaste orsakerna till populariteten av realistiska barnböcker; det är lätt för barn att identifiera sig med berättelserna när de kunde hända på riktigt i deras eget liv. Som Neimala (2001: 106) karakteriserar, löser barnkaraktärerna i realistiska romaner och berättelser sina problem på egen hand eller tillsammans med andra barn. Karjalainen (2001: 64) har lagt märke till det faktum att huvudkaraktären i realistiska barnböcker ofta är familjens enda barn, fast de mest centrala karaktärerna kan också vara ett syskonpar. Bra exempel på båda fallen är Nopola & Nopolas *Risto Rämpääjä* samt deras andra serie av systrarna *Heinähattu* och *Vilttitossu*.

Karjalainen (2001: 56) funderar också på frågan om realistisk barnbok är barn av sin tid. Som hon skriver, var barnberättelserna i slutet av 1800-talet väldigt lärorika och uppfostrande enligt tidens anda. Man ifrågasatte inte vuxnas auktoritet. Förordning om folkskolor 1866 betydde nytt behov av läseböcker, och just lärarna började skriva för barn. När uppfostringsideal och -målsättningar förändrades, förändrades också

barnberättelserna. Varnande och vaktande vuxna har inte längre huvudrollen, den får barnen själva. Tack vare barnens fantasi, vardagens sysselsättningar, hemliga lekar, viktiga födelsedagar, förskräckelser och rymningsfärder får mer djuphet. Om delvis dessa teman skrev man redan på 1800-talet, och om dessa teman skriver man ännu i dagens realistiska barnberättelser. (Karjalainen 2001: 57.)

Också Neimala (2001) klargör om populära teman i barnromanerna. Enligt henne har saknaden och tillgivenheten, presterandet och behovet att klara av, skyddandet och godkännandet varit de centrala temana i barnromanerna i redan hundra år (Neimala 2001: 107). Rättyä (2001: 211) påminner om att gåtor, mysterier och brott har traditionellt varit populära teman i bokserier för både vuxna och barn. Som det ser ut, är många teman desamma från generation till generation, men mycket har också förändrats i realistiska barnböcker under årens lopp.

Karjalainen (2001) listar å andra sidan de centrala temana i 2000-talets realistiska barnböcker, å andra sidan de förändringar som hon har lagt märke till med åren. Enligt henne är döden inte längre ett tabu i våra barnböcker som det brukade vara på 1900-talet. Också bilden på familjen har förändrats: familjen är inte nödvändigtvis på samma sätt hel som för några årtionden sen. En tant – som *Rauha* i böcker om *Risto Rappääjä* – kan vara ensamförsörjare lika bra som en mamma eller en pappa, eller barnet kan vara tvunget att resa mellan två hem, beroende på omständigheterna och hur man har ordnat vardagen. (Karjalainen 2001: 58-59).

Hemmet och familjen, även icke fulltalig eller styvfamilj, är centralt i realistiska barnberättelser. Ibland kan man förnimma att familjen har beskrivits också litet smärtsamt, trots allt skoj och tokeri. Relationerna mellan familjemedlemmar behandlas öppet, ofta med hjälp av humor. Barnen som lyssnar på eller läser dessa böcker kan med hjälp av dem behandla också egna svåra saker, om bara någon vuxen har tid att fundera på det som har lästs med barnet. (Karjalainen 2001: 59–60.)

Karjalainen (2001) fäster avseende också vid maten och ätandet. Föräldrarnas långa arbetsdagar har förändrat familjernas tidtabell så att man helt enkelt inte har tid med en gemensam måltid. Maten och ätandet är i alla fall centrala aspekter i barnböcker. Man beskriver fortfarande färdkosten och granntanternas härliga plättar lockande och fäster uppmärksamhet vid födelsedagsfests servering. (Karjalainen 2001: 71–72.) Det kan också vara så att både författare och barn uppskattar hemlagad mat och ätande tillsammans med familjen bara mera nu när dessa inte är självklarheter för alla barn, och därför vill de också skriva och läsa om dessa teman.

Traditionellt har man placerat mormors och farmors ställen på landet i barnböckerna. Nuförtiden bor mor- och farmödrar dock i höghus och mor- och farfäder kan också ha flyttat bort. (Karjalainen 2001: 67.) Beskrivning av sommaren har också förändrats i barnböckerna; bara få barn lever nuförtiden hela sommaren på landet på samma sätt som förr eftersom föräldrarnas sommarlov är begränsat. I barnböcker beskriver man inte längre sommaridyll på landet, eftersom det inte finns någon motsvarighet för den i barnens verkliga liv. (Karjalainen 2001: 74–75.)

2.2 Bilder i barnböcker

Även om boken är redan femhundra år gammal, har barnens bilderböcker funnits knappt hundra år. Eftersom bilder i bilderböcker står stilla, kan barnen fördjupa sig i dem på ett annat sätt än i en fartfylld animation. Som Laukka (2001) påpekar, är författare och illustratörer av barnböcker alltid också uppfostrare, även om de själva ibland är obekväma med tanken. Oftast är illustrationen underordnad i jämförelse med texten i bilderböcker även om det inte finns mycket text i boken. Typisk konst i barnböcker är föreställande och berättande. (Laukka 2001: 63–65.)

Illustrationen och andra visuella element kan ha många olika uppgifter i barnböcker: de kan fungera som dekoration eller de kan påverka väldigt starkt hela berättandet. Illustrationen kan följa troget den verbala berättelsen eller klart avvika från den och föra berättelsen i ett helt annat håll. (Oittinen 2001: 142.)

Rhedin (1992: 79–103) delar illustrerade böcker in i tre grupper: I *den episka bilderboken* (den illustrerade texten) spelar texten huvudrollen; illustrationens uppgift är att förklara texten och beskriva de viktigaste ställena i berättelsen. I *den expanderade texten* berättar illustrationen någonting mer; bilderna alltså expanderar berättelsen t.ex. när det inte finns så mycket text. I *den genuina bilderboken* är texten och illustrationen starkt bundna till varandra; texten fungerar inte utan illustrationen.

Jag skulle placera mitt undersökningsmaterial, böcker om *Risto Rappääjä/Rappare* in i den första gruppen. I dessa böcker är illustrationen underordnad i jämförelse med texten, och berättelsen skulle fungera bra utan illustrationen. Jag anser att illustrationens uppgift i dessa böcker framför allt är beskriva de viktigaste ställena i texten och kanske även roa läsare lite mer.

2.3 Uppgifter

Heinimaa (2001: 144–161) listar i sin artikel om bilderböcker de uppgifter som en bilderbok kan ha. Den första uppgiften som hon nämner är undervisning. Enligt henne kan bilderböcker undervisa både barn och vuxna: med hjälp av bilderböcker kan man t.ex. sätta fason på barn, lära vänskap, jämlikhet osv. Om tendensen dock är för uppenbar, kan detta påverka helheten negativt. För vuxna kan bilderböcker överraskande visa en användbar modell för uppfostringsattityder. (Heinimaa 2001: 144–148.)

Den andra uppgiften enligt Heinimaa (2001: 152) är att roa och att fungera som hjälpmedel i behandlandet av olika känslor. Enligt henne har bilderbokens uppgift sedan länge varit att roa barn. Detta roande å andra sidan påverkar barnets känslor; berättelser och sagor gör en rörd, får en skratta och kanske till och med skrämmer en på ett spännande sätt. Med hjälp av bilderböcker kan man behandla också svåra och ångestfyllda saker. Några bilderböcker innehåller även sådana teman som kan framkalla oro hos vuxna. (Heinimaa 2001: 152–154.)

Som Karjalainen (2001: 80) konstaterar, är humor en väsentlig del av barnboken. Roligheten kan uppstå också när en välbekant saga vändes ut och in, och detta kan också barnen bra (Heinimaa 2001: 154). Enligt Neimala (2001: 115–116) har barnböcker – utöver vitsandet, överdriften, dumheter och överraskande associationer – ett säkert, evigt sätt att roa sina läsare: roliga karaktärer. Också mitt undersökningsmaterial är fullt av roliga karaktärer som roar läsare med sina karaktärsdrag och påhitt. Som bäst är bilderboken lika givande läsupplevelse för både barn och vuxna; i en bra bilderbok finns det många olika nivåer och synsätt (Heinimaa 2001: 142).

Att skapa en estetisk upplevelse är den tredje uppgiften som bilderböcker enligt Heinimaa (2001: 155) har. Som hon uttrycker saken, är bilderboken barnets första kontakt med bildkonsten, den första visiten i ett konstgalleri. Därför kräver hon också att man borde sätta speciellt höga kvalitetskrav för bilderböcker. I bilderböcker är det fråga om en heltäckande upplevelse som obemärkt påverkar barnets estetiska principer och uppskattningar. (Heinimaa 2001: 155.)

Den fjärde uppgiften hos bilderböcker som Heinimaa (2001: 156) nämner är att skapa det drama som uppstår när man vänder sidan. Detta drama är typiskt för den konstform som bilderböcker representerar. Det är fråga om ett ömsesidigt förhållande mellan bilduppslag som följer varandra samt hur berättandet går framåt när man vänder sidan i en bilderbok. (Heinimaa 2001: 156.) Den femte och sista uppgiften som Heinimaa nämner är att erbjuda upplevelser om att läsa och titta på bilderböcker tillsammans. Att bläddra i böcker tillsammans med barnet är bra också för känslolivets utveckling. (Heinimaa 2001: 161.)

3 ÖVERSÄTTNING

I detta kapitel diskuterar jag översättning. I avsnitt 3.1 presenterar jag översättningsprocessen i stora drag enligt Ingo (1991) och i avsnitt 3.2 redogör jag för de specialdrag som karakteriserar översättning av språklig humor. Översättning av namn diskuterar jag i avsnitt 3.3.

3.1 Översättningsprocessen

Översättningen kan betraktas som en process, och t.ex. Ingo (1991) indelar översättningsprocessen i tre skeden: analys-, överförings- och bearbetningsskede. Först analyserar man källtexten. Genom denna analys får man en mellanstruktur på källspråket. Sedan överför man denna mellanstruktur till målspråket och till sist bearbetar man den målspråkiga mellanstrukturen till en färdig översättning. (Ingo 1991: 92.)

3.1.1 Analys

När man ska översätta en text lönar det sig att läsa igenom den några gånger innan man börjar med själva översättningen. På det sättet får man en helhetsbild av innehållet, men också av t.ex. språket och stilen i texten. Efter denna förberedande textanalys kan man enligt Ingo (1991) påbörja en grammatikalisk analys av källtexten. I det här skedet utreder man hur texten är uppbyggd. Om texten innehåller fall där det t.ex. inte är klart vilka ord som hör ihop utreder man det genom en grammatikalisk analys. Ett exempel på en enkel grammatikalisk analys är när man indelar en sats i subjekt, predikat, objekt, attribut, adverbial osv. i en satsanalys. (Ingo 1991: 94–95.)

Efter att ha analyserat källtexten grammatikaliskt kan man påbörja en semantisk analys av den. Det här skedet är väldigt viktigt eftersom översättaren måste översätta textens betydelser riktigt noga från källspråket till målspråket. Först när man har analyserat texten semantiskt vet man vad texten verkligen betyder. För att kunna översätta

betydelser så noga som möjligt måste man analysera både ordens denotation och deras konnotation. Med denotation menar man ords grundbetydelse och med konnotation de associationer som man har om ifrågavarande ord. (Ingo 1991: 121–122.) Till exempel finskans ord *vanhus* (åldring) anses nuförtiden vara på något sätt nedsättande ord; det väcker alltså negativa konnotationer och därför har man börjat använda ordet *ikääntyvä* (åldrande) i stället.

Nästa analyskede är enligt Ingo (1991) stilanalys. Han konstaterar att man aldrig kan betrakta stilistiska frågor helt skilt från andra analyskedan, tvärtom: stilanalys utnyttjar resultat som man har fått genom andra analyskedan. Som Ingo påpekar har begreppet 'stil' definierats på många sätt. Gemensamt med dessa definitioner har huvudsakligen varit den utgångspunkten att samma sak kan uttryckas på många olika sätt. Stilen är på sätt och vis summan av textens uttrycksmöjligheter; stilen utformas av de val som skribenten har gjort mellan synonyma uttryckssätt. (Ingo 1991: 151–152.) Till exempel både *bedårande mö* och *skitsnygg tjej* betyder *vacker flicka*, men olika ordval gör det ena uttrycket poetiskt och det andra talspråkligt. (Ingo 1991: 156–157.)

Man kan indela olika stilar enligt textens användningsändamål i det moderna samhället. Saukkonen (1984: 29) presenterar en tredelad indelning i konstnärlig stil, vetenskaplig-teoretisk stil och informationsstil. Konstnärliga texter är beskrivande och narrativa. Syftet med konstnärlig stil är att påverka läsarens känslor. Vetenskaplig-teoretiska texter är analyserande och argumenterande, och med vetenskaplig-teoretisk stil strävar man efter entydighet genom att vädja till vettet. Informationsstil strävar efter exakthet men grundar sig nödvändigtvis inte på vetenskapligt fakta. Informativa texter är ofta analyserande. (Saukkonen 1984: 36–37.)

Ingo (1991: 158) betonar att det viktigaste är att följa en logik vid översättning när det gäller olika stilar. I en text kan det finnas olika stildrag på många nivåer: ordförrådet är det viktigaste och lättast att uppmärksamma, men också t.ex. ortografin, de morfologiska och syntaktiska fenomenen samt innehållsliga val kan ha olika stilvärden.

I stilanalysskedet bör man först besluta vilken stil texten tillhör och sedan kartlägga de sätt skribenten har använt för att efterfölja denna stil. (Ingo 1991: 155.)

Det sista analysskedet vid analys av en källtext är enligt Ingo (1991) pragmatisk analys. Genom pragmatisk analys garanterar man att översättningen kommer att fungera inom sin egen kultur på samma sätt som källtexten fungerar inom sin egen kultur. Källtextens skribent har skrivit texten i en viss tid i en viss plats och han/hon har haft ett visst syfte och en viss målgrupp. När texten översätts kommer dessa faktorer att förändras i mindre eller större utsträckning. Å ena sidan måste översättaren reflektera över konventionella skillnader i språkbruket, å andra sidan över kulturella skillnader. (Ingo 1991: 158–159.)

Som Ingo (1991: 159–160) konstaterar, har man traditionellt delat olika texter in i tre huvudkategorier enligt deras funktion. I texter med informativ funktion är själva informationen det viktigaste och stilen är neutral. I texter med expressiv funktion är emotioner viktiga och språket är subjektivt. I texter med imperativ funktion förmedlar språket handlings- och beteendemönster och mottagaren är det viktigaste. Vid översättning bör man kartlägga källtextens funktion och skapa en översättning som motsvarar denna funktion (Ingo 1991: 160).

3.1.2 Överföring

Ingo (1991) betonar att överföringsskedet är det oklaraste skedet i översättningsprocessen. Man har inte kunnat skapa en klar beskrivning om vad som egentligen händer i översättarens hjärna just vid den mest kritiska tidpunkten när översättningen uppstår. I överföringsskedet överför man det välanalyserade (se 3.1.1) textmaterialet från källspråket till målspråket. Överföringsskedet sker ofta bara i översättarens hjärna utan någon skriven text. I huvudsak är det först i bearbetningsskedet då det uppstår skriven text. (Ingo 1991: 165.)

I analyskedet har man fått fram satsernas mellanstrukturer genom den grammatikaliska och den semantiska analysen, dvs. man är inte längre bunden till källspråkets ytstruktur. I överföringskedet passerar man gränsen mellan källspråkets och målspråkets mellanstrukturer. Överföringsprocessens resultat, målspråkets mellanstruktur, är semantiskt korrekt men språkformen måste ännu formuleras och finslipas i bearbetningskedet. Eftersom översättning i huvudsak sker meningsvis fungerar denna mellanstruktur oftast som en direkt utgångspunkt för bearbetningskedet. (Ingo 1991: 165–166.)

3.1.3 Bearbetning

Det sista skedet i översättningsprocessen är bearbetningskedet, där översättningen får sin slutliga form. I bearbetningskedet utformas resultatet av överföringskedet till en flytande och naturlig text på målspråket som motsvarar källtexten också i fråga om stilen. (Ingo 1991: 216.) Nuförtiden kräver man inte att översättningen bör motsvara källtexten i fråga om den språkliga formen, dvs. att ett substantiv översätts med ett substantiv och en bisats med en bisats. I stället eftersträvar man en dynamisk översättning som betyder att översättningen bör väcka likadana reaktioner hos läsaren som källtexten väcker hos sin läsare, förstås i den mån detta är möjligt på grund av språkens olikheter och kulturella skillnader. (Ingo 1991: 225–227.) Ett undantag är olika EU-texter, som översätts till många språk. För att verksamheten skulle vara så snabbt och effektivt som möjligt, är det vanligt att översättningarna motsvarar originaltexten också i fråga om den språkliga formen, som det framgår av Koskinen (2004: 117, 119–120).

Redan i överföringskedet utnyttjade översättaren resultat av analyskedet, främst av den grammatikaliska och den semantiska analysen. I bearbetningskedet grundar översättaren sina språkliga val på den pragmatiska och den grammatikaliska analysen samt på stilanalysen när det gäller skapandet av en dynamisk översättning. Resultatet av den pragmatiska analysen är speciellt viktiga när översättaren reflekterar över vilken funktion översättningen kommer att ha inom sin kultur. Resultatet av stilanalysen har en

stor betydelse när man väljer de stildrag som skapar en önskad stil och funktion i texten. (Ingo 1991: 227.)

När det gäller själva språkformen bör översättaren i bearbetningsskedet lägga märke t.ex. till satsgrader, dvs. hur man väljer mellan huvudsatser, bisatser, participuttryck, infinitiv osv. Olika språk har olika typiska uttryckssätt också i fråga om satsgrader. Andra viktiga detaljer i det sista skedet är användningen av skiljetecken samt längden av satser och meningar. Det är viktigt att följa målspråkets konventioner för att texten skall bli en naturlig text på målspråket. (Ingo 1991: 228–230.) Ingo (1991: 235) konstaterar att den information man har med hjälp av de olika analyserna fått om källtexten silas till målspråket genom ett filter som består av språkliga och kulturella konventioner.

3.2 Översättning av språklig humor

Hygrells redogörelse (1997: 48) visar att man har studerat översättning av (språklig) humor relativt litet med tanke på hur mycket svårigheter den vållar vid översättning. I de undersökningar som finns har man presenterat olika uppfattningar om översättligheten av språklig humor samt om humoristiska avsnitt har en särskild funktion i texten. Det har också diskuterats om man alls borde översätta humoristiska texter om man inte kan översätta dem på ett adekvat sätt. (Hygrell 1997: 49–51, 54–57.)

Hygrell (1997: 48) jämför översättning av språklig komik med översättning av poetiska texter, eftersom ”i båda fallen är textens ‘mening’ ofta på ett särskilt sätt knuten till förhållandet mellan det denotativa innehållet och den språkliga formen”. Också Ingo (1990: 45) nämner ordlekar och symboliska betydelser i samband med andra karaktärsdrag hos konstnärlig litteratur och poetiskt språk. Han konstaterar till och med att texten av denna typ är den största utmaningen för översättaren. Det är alltså förstaeligt att det har debatterats om det alls är möjligt att översätta språklig humor.

I sin artikel om ordlekar och översättning av dem konstaterar Turkka (1999: 354) att utgångspunkten för ordlekar är ofta ords många betydelser, uttalet eller små förändringar i bekanta fraser. Också Klingberg (1986: 69) nämner uttalet som en möjlig utgångspunkt för ordlekar. Exemplet som Klingberg har på ordlek av denna typ baserar sig på begynnelse- och slutrim. Han påpekar att en skicklig översättare kan skapa ett motsvarande avsnitt som låter lika bra i översättningen, och att det i överhuvudtaget är viktigt att översätta också ordlekar. Klingbergs inställning till frågan om översättlighet av språklig humor tycks alltså vara att allt beror på översättarens skicklighet.

Hygrell (1997: 51) påpekar att komiken förorsakas ofta av en spontan upplevelse av t.ex. ett oväntat synsätt eller en oväntad sammanställning. Därför kan humoristiska drag inte förklaras i översättningen utan översättaren måste omforma humorn så att den orsakar samma spontana upplevelse av det roliga hos måltextens mottagare. Mitt undersökningsmaterial innehåller också sådan språklig humor som barnen förmodligen inte förstår, t.ex. när det gäller några stereotyper. *Risto Rappääjä*-böcker roar alltså både barn och vuxna, på flera nivåer.

Ingo (1990: 46) framhåller att om en ordlek baserar sig på formella och semantiska särdrag i ett enskilt språk kan man inte översätta den på ett adekvat sätt i fråga om både innehållet och formen. Det finns ändå så många typer av språklig humor att oftast lyckas översättningen av det roliga åtminstone på någon nivå. T.ex. Turkka (1999: 355–356) har upplevt innehållet av ordleken ofta som mindre betydande i fråga om handlingen och därför har hon baserat sina översättningar systematiskt på samma ordlekstyp som i originaltexten. I några fall kan dock just innehållet av det roliga vara den mest betydande faktorn för handlingen i en text (Hygrell 1997: 50) och då kan det anses vara relevant att översättaren utgår från detta.

3.3 Översättning av namn

När det gäller namn i den här undersökningen koncentrerar jag mig på personnamn, eftersom största delen av de namn som förmedlar språklig humor i mitt

undersökningsmaterial är personnamn. Det finns dock några andra typer av humoristiska egennamn i undersökningsmaterialet, t.ex. namn på företag och tidskrifter som jag också kommer att analysera i kapitel 4.

Blomqvist (2006: 10–11) delar personnamn in i tre kategorier: förnamn, släktnamn och binamn, varav för- och släktnamn är officiella namn och binamn inofficiella. Beroende på om binamnet är positivt eller negativt laddat kallas det för smeknamn eller öknamn (Blomqvist 2006: 10–11). Blomqvist (2006: 120) påpekar dock att det kan vara svårt att dra gränsen mellan smek- och öknamn, eftersom mycket beror på hur namnet används och vad bäraren tycker om det. Genom att använda ett binamn uttrycker man bekantskap med namnets bärare. Användning av binamn kan markera samhörighet i gruppen, och typiska miljöer där man använder binamn är bl.a. familjen, skolan och bland lekkamrater. (Blomqvist 2006: 120.) Ofta har någon annan valt binamnet eller -namnen än bäraren själv, och Blomqvist (2006: 10–11) påpekar att bäraren kan till och med vara omedveten om dessa namn.

Enligt Blomqvist (2006: 120–123) kan man bilda binamn med hjälp av bärarens förnamn, släktnamn eller någon egenskap hos bäraren. Egenskapen kan vara t.ex. hemvist, yrke eller utseende. I mitt undersökningsmaterial ingår det binamn som anger t.ex. bärarens utseende, som *Nuudelipää/Nudel-Nella*, eller bärarens yrke, som *pakastaja-Elvi/frysare-Fanny*. Också här kan det vara svårt att säga om binamnet är ett smeknamn eller ett öknamn eller till och med både och.

Som det framgår av Ingo (1991: 204) har man traditionellt tänkt att egennamn inte har någon egentlig betydelse, och därför har man i princip inte översatt dem heller. I verkligheten är det vanligt att också egennamn betyder något, eftersom de ofta har uppkommit ur appellativer (Ingo 1991: 204). Mitt undersökningsmaterial innehåller många sådana personnamn och andra egennamn som klart och tydligt betyder något. Jag antar att detta beror på att undersökningsmaterialet består av barnböcker där beskrivande namn är viktiga. Också Oittinen (2004: 101) påpekar att det beror på genren om man brukar översätta namn eller inte; oftast översätter man inte, men om

man gör det, är det ofta frågan om serier, fantasi- och sci-fi-litteratur eller barnböcker, då uttalet av namnet påverkar översättarens val.

Alla ljud och ljudkombinationer som namn innehåller passar inte in i alla språk, och därför är det vanligt att man anpassar svåruttalade namn till målspråkets skriv- och uttalsvanor vid översättning (Ingo 1991: 204–205). Till exempel *Risto* och *Rauha Rappääjä* heter *Risto* och *Rita Rappare* på svenska, där det finska namnet *Rauha*, som innehåller en diftong, har blivit *Rita* i översättningen. Efternamnet *Rappääjä* har översatts till *Rappare*. Namnet *Rappare* är betydligt lättare att uttala för svenskspråkiga läsare, och därtill förmedlas namnets betydelse också i översättningen vilket är viktigt. *Risto* heter *Risto* också på svenska, eftersom på det här sättet har översättaren fått en litet exotisk, finsk stämning i böckerna (Wager 2009). Också Ingo (1991: 206) konstaterar att inom skönlitteraturen är det vanligt att översättaren bevarar de främmande namnen eftersom de ger äkta lokalfärg i texten.

Oittinen (2004: 102) invänder att också illustrationen kan påverka översättarens val; om ett namn t.ex. i en barnbok innehåller ordet ”skägg” och illustrationen visar att personen har skägg, är det viktigt att översättaren översätter också namnet så att innehållet förmedlas till målspråket. Alla namn innehåller inte riktiga ord, men kan på andra sätt vara starkt konnotativa. Ett bra exempel av Oittinen (2004: 103) är Tove Janssons karaktär *Mårran*, som på finska heter *Mörkö*; också det översatta namnet murrar och brummar, *murisee* och *mörisee*.

Det som är viktigt är namnets form, innehåll och användning. Namn beskriver relationer mellan karaktärerna, samt deras status och identitet. Med namn skapar man också en viss stämning, t.ex. humoristisk i *Kalle Anka* eller i Mauri Kunnas böcker. Med namn skiljer man karaktärer från varandra, och om det inte finns ett namn, är också detta betydande på något sätt. (Oittinen 2004: 103.) Det är också viktigt att uppmärksamma att namn nödvändigtvis inte följer samma logik genom hela verket, utan översättaren kan kombinera olika strategier beroende på situationen och kontexten (Oittinen 2004: 104).

4 SPRÅKLIG HUMOR I FYRA BARNBÖCKER PÅ FINSKA OCH DERAS ÖVERSÄTTNINGAR TILL SVENSKA

I detta kapitel presenterar jag språklig humor som förekommer i undersökningsmaterialet. Jag har kategoriserat språklig humor enligt analysenhetens placering i språkssystemets olika nivåer. Mina analysenheter är morfem, ord eller fraser beroende på vilken av dessa är den enhet som gör originaltexten rolig. Mina analyskategorier är följande: 1) Morfologisk nivå, 2) Lexikalisk nivå och 3) Syntaktisk nivå.

4.1 Morfologisk nivå

I den här kategorin ingår exempel där språklig humor bildas på morfemnivå.

4.1.1 Liknande ordböjning

Liknande ordböjning i finskan kan vålla förvirring och åstadkomma språklig humor. I mitt undersökningsmaterial finns det några sådana exempel. I exempel 1 hamnar Rauha i ett träd eftersom hon hörde fel det som Pontus Perhonen sade. Rauha och herr Lindberg letar efter en kattung:

- Ex. 1
- Meidän pitää siis tähystellä puita, herra Lindberg sanoi. – Minä käyn hakemassa kiikarin. Herra Lindbergin mentyä Rauha silmäili pihan lehmuksia ja vaahteroita. Meidän täytyy siis tähystellä puissa, niinhän se herra Perhonen käski. (...) Herra Lindberg tuli paikalle kiikari kädessään. Hän katseli ympärilleen. – Missä sinä olet, Rauha? – Täällä puussa! – Mitä sinä siellä teet? – Tähystelen kissaa! – Mutta Rauha hyvä, meidänhän piti tähystellä puita. – Ei kun meidän piti tähystellä puissa. Niinhän se tv-Perhonen sanoi. (Nopola & Nopola 2000: 63–64)
- Vi ska spana **upp i** träden, sa herr Lindberg. Jag går och hämtar kikaren. När herr Lindberg gått tittade Rita forskande mot gårdens lindar och lönnar. Vi ska alltså spana **i** träden, det var ju det herr Fjäril sa åt oss att vi skulle göra. (...) Herr Lindberg kom ut på gården med en kikare i handen. Han såg sig omkring. – Var är du, Rita? – Här, i trädet! – Vad gör du där? – Försöker spana efter en katt! – Men snälla Rita, vi

skulle ju spana *upp* i träd. – Nehej, för vi skulle **sitta** och spana *i* trädet. Det var ju så han sa, den där teve-Fjärilen. (Nopola & Nopola 2005: 71–72)

Det uttryckspar som vållar förvirring i exempel 1 är *tähystellä puita/tähystellä puissa*. Innehållsmässigt motsvarar den svenska översättningen *spana upp i träden/spana i träden* originaltexten och detta är också det enda fungerande sätt att översätta avsnittet eftersom Rauha sitter i trädet när herr Lindberg kommer tillbaka.

Däremot hör Rauha fel på ett annat sätt i översättningen än i originaltexten; i originaltexten hör Rauha bara en fel kasusändelse men i översättningen hör hon inte alls ordet *upp*. Detta beror på strukturella skillnader mellan finskan och svenskan och förändrar inte översättningens funktion. Översättaren har ändå valt att betona Rauhas missförstånd genom att översätta *ei kun meidän piti tähystellä puissa* med *nehej, för vi skulle sitta och spana i trädet* där det finns översättarens eget tillägg *sitta*. Ordet *sitta* kan dock inte höras fel på något sätt eftersom ingen har sagt någonting liknande och därför är översättningen inte lika logisk som originaltexten.

I exempel 2 möter tant Elvi Risto för första gången:

Ex. 2 – Sinä olet siis se poika. Paita roikkuu. – **Missä?** Risto ihmetteli. (Nopola & Nopola 2001: 12)

– Du är alltså den lille pojken. Skjortan hänger utanför. – **Var?** undrade Risto. (Nopola & Nopola 2007: 20)

Det som gör Ristos replik rolig i originalet är att Risto använder en annan kasus än läsaren förväntar sig. Det är vanligt att säga på finska *paita roikkuu housuista*, och det är säkert också det som Elvi menar. Kanske har Risto fått växa upp så fritt att ingen har tidigare påpekat om hans sätt att klä sig, eller sen inser han inte det som Elvi menar av något annat skäl. När Risto frågar *Missä?*, uppstår det komiska intrycket att Risto med sin blick letar efter en skjorta som hänger någonstans.

Det uttryck som på svenska främst motsvarar finskans *paita roikkuu housuista* är *skjortan hänger utanför byxorna*. I översättningen säger Fanny *Skjortan hänger utanför*, där *utanför* gör Fannys replik något entydigare än i originalet. Förstås kan repliken missförstås också nu, det skulle vara möjligt att skjortan hänger t.ex. utanför balkongen. Tolkningmöjligheterna skulle ändå vara flera om Fanny sade bara *skjortan hänger*, som t.ex. *skjortan hänger på galge*. Ristos replik *Var?* kan inte vara rolig på samma sätt som på finska, eftersom på svenska använder man samma kasus både när skjortan hänger utanför byxorna och när den hänger någon annanstans. Det som ändå är roligt i översättningen är att Risto inte inser att det är hans egen skjorta som Fanny menar.

4.1.2 Alliteration och rim

Enligt *Svensk ordbok* (1986) betyder alliteration att ”tryckstarka ord som står nära varandra börjar på vokal eller samma konsonant”. Ord med alliteration låter roliga, och i några exempel är också innehållet av det som sägs ganska lustigt. I den här kategorin ingår också uttryck som rimmar.

I exempel 3 låter ordet *makkaranmaistelija* roligt eftersom det finns alliteration i det sammansatta ordet. Ordet är roligt redan i sig vilket förstärker intrycket:

Ex. 3 Ravintolasaliin oli saapunut Unkarin makkaranmaistelijoiden seura pitämään vuosikokoustaan. (Nopola & Nopola 1998: 58)

Ett ungerskt korvsmakarsällskap hade anlänt till restaurangen för att hålla sitt årsmöte. (Nopola & Nopola 2004: 68)

I översättningen har översättaren inte använt uttryck med begynnelse- eller rim utan hon har översatt bara innehållet. Ordet är förstås innehållsligt roligt också på svenska men språklig humor saknas i översättningen. En möjlig översättningsmotsvarighet skulle ha varit *korvkäkarklubb*. Sällskapet skulle inte ha låtit så kultiverat eftersom *käka* är enligt *Svensk ordbok* (1986) vardagligt uttryck för ”äta”, men språklig humor kunde ha bevarats. Här måste å andra sidan också illustrationen tas i beaktande: eftersom det i

bilden finns en kultiverad man med vinglas i handen, är översättarens val att prioritera betydelsen i *makkaranmaisteliija* i översättningen motiverad.

I exempel 4 funderar Rauha och Risto vad Risto kunde beställa i en fin ungersk restaurang:

- Ex. 4
- Ota makaronia, se on lasten ruokaa, Rauha ehdotti. – Enkä ota. Minäkin haluan pörkölt paprikan ja töltöt kroketin. Ja jälkiruuaksi otan kölköt kinuskin, tölpöt tötterön ja juomaksi mölpöt mehujään. (Nopola & Nopola 1998: 49)
 - Ta makaroner, det är barnmat, föreslog Rita. – Nej, det gör jag inte. Jag vill ha pörkölt paprika och töltöt kroketter. Och till efterrätt vill jag ha tjöltöt tjinuski, en strölpöt strut och sölpöt saft. (Nopola & Nopola 2004: 59)

Eftersom Rauha och Risto är i Ungern måste också maträtter ha främmande namn. Maträtterna låter roliga eftersom det finns alliteration i namnen. I det här avsnittet har översättaren valt att ge maträtter motsvarande namn som de har i originaltexten. Detta har troligen inte varit svårt eftersom de ”ungerska” delarna av namnen, *pörkölt*, *töltöt*, *kölköt*, *tölpöt* och *mölpöt* betyder ingenting på finska heller. Översättaren har översatt nästan alla maträtter innehållsligt och anpassat allitterationen enligt de svenska namnen, som t.ex. *tjöltöt tjinuski*. Hon har dock förändrat *mölpöt mehujää* till *sölpöt saft*. Allitterationen bevaras i översättningen men innehållet förändras utan någon synbar orsak.

I exempel 5 har Rauha klätt ut sig till en man, eftersom pappor och söner har fritt inträde till cirkus, och Risto har ingen pappa. När herr Lindberg kommer, säger Risto att ”mannen” är hans onkel:

- Ex. 5
- Tässä on kaukainen enoni Kanadasta, ei puhu suomea, Risto sanoi. Rauha pudisti päätään. – Mmmm, mmmm, mmmm, tuli hänen suustaan. – Aivan niin, sanoi herra Lindberg. (Nopola & Nopola 1997: 28)
 - Det här är min långväga onkel från Kanada, som bara pratar engelska, sa Risto. Rita skakade på huvudet. – Mmmm, mmmm, mmmm, var det enda som kom över hennes läppar. – Just det, sa herr Lindberg. (Nopola & Nopola 2004: 35)

I originalet finns det alliteration i uttrycket *kaukainen enoni Kanadasta*, där *kaukainen* och *Kanada* rimmar. Allitterationen får uttrycket att låta som om man snabbt har kommit på bara något, som det faktiskt förhåller sig: *kaukainen enoni Kanadasta* är ju en nödlögn i en överraskande situation då herr Lindberg dyker upp.

Översättaren har valt att översätta bara innehållet i Ristos replik utan alliteration. På det här sättet låter Ristos replik inte som en rolig nödlögn, utan snarare som ett faktum. Allitterationen är ändå möjligt, eftersom onkels hemland inte tycks spela någon roll i texten. Möjliga översättningsmotsvarigheter skulle ha varit t.ex. *min långväga onkel från London* eller *min avlägsen onkel från Australien*. En annan möjlighet kunde ha varit att hitta på en sådan plats som rimmar med ordet *onkel*, t.ex. *min långväga onkel från Oceanien*. På detta sätt skulle det ha varit möjligt att bevara avsnittet språkligt humoristisk.

Exempel 6 är rubriken på ett kapitel där Rauha fångas i Ungern, eftersom hon har stulit en katsa och ett spinnspö, ätit på en fin restaurang utan att betala och flytt från köket på restaurangen där hon måste diska:

Ex. 6 Rauha rautoihin? (Nopola & Nopola 1998: 72)

Rita i bojor? (Nopola & Nopola 2004: 82)

I den finska rubriken har författarna använt alliteration, vilket får rubriken att låta rolig. I rubriken är också innehållet väsentligt, eftersom Rita ska fångas i kapitlet.

I översättningen finns det ingen alliteration i rubriken, utan översättaren har valt att översätta rubriken när det gäller innehållet och stilen i den. Uttrycket *i bojor* låter ju lika vardagligt och ”rafflande” som originalets *rautoihin*. Om man ändå hade velat ta allitterationen i beaktande, skulle t.ex. verbet *gripa* ha varit användbar. I *Rita grips* finns det ingen egentlig alliteration, men orden rimmar i alla fall. Denna översättning skulle motsvara originalet i fråga om innehållet och språkliga humorn, men stilen skulle

ändras: enligt *Bonniers svenska ordbok* (2002) är *gripa* en juridisk term för *ta fast (en misstänkt brottsling)*.

I exempel 7 sitter Risto och Rauha i ett flygplan på vägen hem från Ungern. Rauhas nya bekant Jorma Saastamoinen har träffat sin blivande fru Ildiko tack vare Ristos och Rauhas äventyr, och Rauha skålar för henne:

- Ex. 7
- Ihanalle Ildikolle! hän sanoi ja kilisti Jorma Saastamoisen kanssa. (Nopola & Nopola 1998: 92)
 - Till den underbara Ildiko! sa hon och klingade sitt glas mot Jorma Sandersons. (Nopola & Nopola 2004: 102)

I originalet allitererar adjektivet *ihana* och det ungerska namnet *Ildiko*. Namnet *Ildiko* låter roligt för finska barn redan som sådant, och allitterationen i *ihana Ildiko* framhäver det roliga intrycket.

I översättningen lyder Ritas replik *Till den underbara Ildiko!*, där alliteration saknas. I uttrycket är det väsentligt att Rita säger någonting väldigt positivt om Ildiko, eftersom hon skålar för henne. Det kan vara svårt att komma på ett sådant adjektiv på svenska som skulle passa bra för uttrycket. Däremot skulle det vara möjligt att ändra på det ungerska namnet något, eftersom det är ganska osannolikt att barnen som läser översättningen vet om namnet *Ildiko* är ett riktigt ungerskt namn heller. Viktigare är att namnet låter ungerskt. Därför skulle t.ex. *Till den härliga Hildiko!* också fungera som översättningsmotsvarighet till originaluttrycket, där alliteration finns med.

I exempel 8 berättar Rauha herr Lindberg att hon ska börja sälja katsor. Jorma Saastamoinen är fiskare som redan har företaget som heter *Kiitävä kalakukko*:

- Ex. 8
- (...) Sain opastusta uudelta yhtiökumppaniltani Jorma Saastamoiselta. Yhtiön nimeksi tulee Kiitävä Kalakukko & kumppani. (Nopola & Nopola 1998: 94)
 - (...) Jag fick lite information av min affärspartner Jorma Sanderson. Företaget ska heta Flygande fisken & Co. (Nopola & Nopola 2004: 104)

Namnet på företaget i originaltexten har tre ord som allitererar: *kiitävä*, *kalakukko* och *kumppani*. I det här fallet är namnbetydelser också ganska väsentliga, eftersom Jorma Saastamoinen är fiskare från Finland, vartill *kalakukko* syftar, och namnet på företaget står på sidan av hans lastbil, varav adjektivet *kiitävä* kanske kommer. *Kumppani* däremot syftar till Rauha, som är Jormas nya affärspartner. Formen *X & kumppani* är väldigt vanlig när det gäller företagsnamn.

Översättaren har bevarat samma tema i namnet som i originalet. Förändringen från *kalakukko* till *fisken* är motiverad, eftersom den svenska benämningen för *kalakukko*, *limpa med inbakad fisk* skulle ha varit oändamålsenlig i namnet. Också *kalakukko* som företeelse kan vara ganska främmande för sverigesvenska läsare. *Flygande* kan tänkas betyda ungefär detsamma som *kiitävä*, och på det här sättet har översättaren både bevarat betydelsen på namnet i den mån det behövs och skapat alliteration i det.

Kumppani kan inte översättas på många sätt, eftersom det är fråga om den verkliga formen som man brukar använda i företagsnamn. Översättningen *Co.* är ett naturligt val, eftersom det finns ett stort antal företag både i Finland och i Sverige som har *Co.* i sitt namn. I översättningen är det alltså svårt att skapa lika mycket alliteration som i originalet utan att förändra betydelsen för mycket.

Också många personnamn i *Risto Rämpääjä*-böcker allitererar, vilket gör dem roliga. Sådana är t.ex. *Risto Rämpääjä*, *Rauha Rämpääjä* och *Lennart Lindberg* som finns med i alla fyra böckerna, samt *Reino Rubinstein* i *Risto Rämpääjä ja kauhea makkara* och *Pinja* och *Pontus Perhonen* i *Risto Rämpääjä ja Nuudelipää*.

I översättningarna heter de här personerna *Risto Rappare*, *Rita Rappare* och *Lennart Lindberg*, samt *Reino Rubinstein* och *Pinja* och *Pontus Fjäril*. Översättaren har valt att bevara namnet *Risto* i översättningen för att ge en litet exotisk, finsk klang åt det hela. Efternamnet *Rämpääjä* har blivit *Rappare*, eftersom översättningen på detta sätt följer originaltextens idé. Översättaren berättar att hon har bevarat de finska namnen för att ge

ett intryck av något litet annorlunda, om de bara är lätta att uttala för de svenska barnen. (Wager 2009.)

Översättaren har alltså bevarat alliteration i de flesta personnamn, dels genom att låta hela namnet vara samma som på finska. Alliteration saknas dock i *Pinja Fjäril* och *Pontus Fjäril*. I det här fallet är det väsentligt att översätta efternamnet så att betydelsen förblir samma, eftersom boken *Risto Rappääjä ja Nuudelipää* innehåller många avsnitt där efternamnet *Perhonen* är grunden för den språkliga humorn. Förnamnen *Pinja* och *Pontus* har dock förblivit samma som i originaltexten, och de börjar med samma bokstav och passar bra ihop.

I exempel 9 upplyser Rauha Risto om Elvis livslånga kamp mot löss:

- Ex. 9 – (...) Hän on ”Täit irti päistä” –yhdistyksen perustajajäsen. (Nopola & Nopola 2001: 20)
- (...) Hon är grundare av föreningen ”Väck med lössen”. (Nopola & Nopola 2007: 28)

I originaltexten låter namnet på föreningen rolig eftersom orden *täit* och *päistä* rimmar. På det här sättet blir namnet slående. Också hela intrycket om en sådan förening är litet lustig.

I översättningen finns det inget rim i namnet på föreningen. Det är väsentligt att också översättningen innehåller ordet *löss*, eftersom det är just dem som Elvi hatar, vilket också kommer fram i flera situationer i boken. Att komma på ett sådant namn på föreningen som innehåller både rim och ordet *löss* är en utmaning. Däremot har översättaren kommit på ett namn som också är slående, precis som i originalet: *Väck med lössen* motsvarar originalet på idénivån, och korta ord får namnet att låta som ett slagord.

4.1.3 Språkfel

Språklig humor som bygger på språkfel förekommer i mitt undersökningsmaterial t.ex. för att visa på kommunikationsproblem med en utlänning. Dåliga språkkunskaper leder till roliga missförstånd. Som Klingberg (1986: 68) konstaterar kan skrivfel som humoristisk faktor i barnböcker fungera bara om läsaren inser dem. Förstås läses barnböcker ofta högt för barnen och då är situationen annorlunda. Språkfel som förekommer i mitt undersökningsmaterial är ändå ganska lätta att uppmärksamma. Också Karjalainen (2001: 79–80) nämner dialekter och främmande språk som olika sätt att skapa humor i barnböcker.

I exempel 10 och 11 är Rauha och Risto hos en ungrare och försöker köpa korv:

- Ex. 10 – Missä makkarat? hän tivasi. – Mikä kakkara? Buda Pörkölt kysyi.
(Nopola & Nopola 1998: 31)
- Var är korvarna? propsade hon. – Vilket korvet? frågade Buda Pörkölt.
(Nopola & Nopola 2004: 39)

Det finska ordet *kakkara* som Buda Pörkölt använder i stället för *makkara* betyder enligt *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) antingen ”en liten bakelse” eller ”en klump”. Enligt *WSOY:s Finsk-svensk storordbok* (2000) kan finskans *kakkara* betyda antingen ”kaka, limpa” eller t.ex. ”hästlort”. Klart är alltså att också *kakkara* betyder någonting vilket gör språkfelen allt roligare.

Översättaren har översatt språkfelen så att Buda Pörkölt säger *korvet* i stället för (*en*) *korv*. Varken *Svensk ordbok* (1986) eller *Bonniers svenska ordbok* (1988) känner till ordet *korvet*. Det närmaste ordet i båda böckerna är *en korvett* som är ett slags krigsfartyg. I översättningen är alltså det ända roliga själva språkfelen, d.v.s. att Buda Pörkölt böjer ordet enligt ett fel genus och använder en bestämd form i stället för obestämd.

Språklig humor i exempel 11 baserar sig mer på ett roligt uttalsfel än på ett felaktigt ord eller en felaktig form av ordet som i exempel 10:

- Ex. 11 – Onko nalka? mies kysyi. – Mikä on nalka? Rauha kysyi Ristolta. – Olisiko se jokin makkamerkki? – Otamme nalkaa, Rauha nyökki. (Nopola & Nopola 1998: 31)
- Är ongrig? frågade mannen. – Vad är ”ongrig”? frågade Rita Risto. Kan det vara en korvsort? – Ja tack, vi tar ongrig, nickade Rita mot mannen. (Nopola & Nopola 2004: 39)

I det här exemplet är varken *nalka* eller *ongrig* riktiga ord och på det sättet motsvarar översättningen originaltexten. I fråga om rättstavning ligger *nalka* närmare det finska ordet *nälkä* än *ongrig* det svenska ordet *hungrig*. Detta spelar ändå inte så stor roll eftersom den ungerska mannen verkar göra bara ett uttalsfel. I fråga om uttalet är det finska och det svenska felet lika allvarliga.

I exempel 12 har Risto skrivit en lapp åt Rauha:

- Ex. 12 Rauha palasi kaupasta ja näki kotiovessa lapun: OLEN HERRA LIMPERILLÄ. TUNTI. (Nopola & Nopola 1997: 56)
- Rita återvände från affären och såg att det satt en lapp på dörren: JAG ÄR HOS HERR LIMPERJ. EN TIMME. (Nopola & Nopola 2004: 64)

I lappen har Risto skrivit *Limperillä* i stället för *Lindbergillä*, vilket ser roligt ut och låter roligt om man uppläser namnet med väldigt noggrant uttal. I exemplet är det dock frågan om assimilation, som enligt *Svensk ordbok* (2009) betyder bl.a. *språkljuds förändring till större likhet med annat språkljud*, och i själva verket är Ristos skrivsätt närmare uttalet än det riktiga skrivsättet av namnet är. När man alltså uttalar namnet *Lindberg* snabbt och litet slarvigt som man brukar göra när man talar fritt, låter det som om man skulle säga *Limperi*. Risto är bara en liten pojke som inte vet så mycket om rättstavning, och därför har han skrivit namnet som han tror det stavas på grund av uttalet.

I översättningen har Risto skrivit *Limperj*, vilket motsvarar bra idén i originalet: skrivsättet är fel, men nära uttalet av namnet. I *Svensk ordbok* (2009) har man betecknat uttalet av ordet *berg* som *ber'j*. Slutet av ordet *lind* däremot assimilerar med språkljudet *b/p* i början av ordet *berg* precis som i finskan, då man får formen *Limperj*. Också översättningen blir alltså språkligt humoristisk.

4.2 Lexikalisk nivå

I den här kategorin analyserar jag exempel där språklig humor ligger på ordnivån.

4.2.1 Namn

I mitt undersökningsmaterial förekommer det både personnamn och några andra typer av namn som förmedlar språklig humor. Exempel 13 är titeln på fjärde boken i *Risto Rappääjä*-bokserien:

- Ex. 13 Risto Rappääjä ja pakastaja-Elvi (Nopola & Nopola 2001)
 Risto Rappare och Frysare-Fanny (Nopola & Nopola 2007)

I exempel 13 är det finska namnet *pakastaja-Elvi* ett binamn som syftar till Elvis yrke som *pakastaja-pussittaja*, dvs. hon förpackar och fryser in allt möjligt. Som det framgår av Blomqvists (2006: 124) redogörelse och exempel är binamn av denna typ ganska vanliga i vardagligt språkbruk. Det finska namnet *pakastaja-Elvi* är roligt eftersom namnet ingår i titeln på boken och man kan inte veta vad som ligger bakom namnet. Fast namnet är uppbyggt på ett sätt som är vanligt för binamn är yrkesbeteckningen *pakastaja* ändå ovanlig och för barn kanske också spännande.

Översättaren har valt att ändra det finska namnet *Elvi* till ett svenskt *Fanny*, vilket passar bra här eftersom på det här sättet får man alliteration i namnen. Genom att alliterera har översättaren tillagt en annan humoristisk aspekt i översättningen. Namnet *Fanny* fungerar bra som en översättningsmotsvarighet till namnet *Elvi* eftersom båda

namnen är vanliga hos äldre människor, och i boken är Elvi redan pensionär. Som det framgår av *Befolkningsregistercentralens namntjänst* (2011) har *Elvi* varit ett populärt namn i Finland 1900–1959. Därefter har namnets popularitet varit betydligt mindre. Också namnet *Fanny* har varit populärt i Finland ända tills 1940-talet då populariteten började falla. Mellan åren 1980 och 1999 har namnet blivit vanligare igen, men ursprungligen är också *Fanny* ett gammalt namn. (Befolkningsregistercentralens namntjänst 2011). Därför kan man anta att läsare får en likadan uppfattning av personen fast översättaren har ändrat namnet.

Exempel 14 är en rubrik på pärmen av en inredningstidning som Rauha läser:

Ex. 14 Börje tekee remppaa (Nopola & Nopola 2001: 94)

Börje renoverar (Nopola & Nopola 2007: 102)

I exempel 14 är namnet *Börje* rolig, eftersom det är ett svenskt namn, och enligt den finska stereotypin är svenska män litet frökenaktiga. Detta innebär t.ex. att de gillar att syssla bland annat med inredningen, som Börje här. Att rubriken står på pärmen av en inredningstidning som är avsedd främst för kvinnor tyder på att *tehdä remppaa* betyder mer att Börje t.ex. förnyar inredningen av några rum, vilket är populärt också i olika tv-program, inte att han ”manligt” renoverar hela huset. Trots att förnamnet *Börje* ligger först på 85:e plats i topplistan av de vanligaste svenska mansnamnen år 2010, som det framgår av *Statistiska centralbyrån* (2010), anses det i Finland av någon skäl vara ungefär det mest typiska svenska mansnamnet av alla.

I översättningen lyder rubriken *Börje renoverar*. Det finns ingen språklig humor i den, eftersom för svenskspråkiga är *Börje* ett helt vanligt namn. Dessutom finns det ingen vits för svenskar i att Börje renoverar, eftersom stereotypin att svenska män är frökenaktiga är bunden till finsk kultur. Att få samma typ av humor i rubriken i översättningen kan vara litet svårt, eftersom stereotypin borde vara bekant och rolig både för finlandssvenskar och sverigesvenskar.

I följande två exempel har författarna använt samma vits som utgångspunkt. Båda namnen finns också i illustrationer. Exempel 15 är namnet på kärleksromanen som Rauha läser:

- Ex. 15 Ankelika rakkauden pyörteissä (Nopola & Nopola 2001: 55)
 Angelika i kärlekens virvlar (Nopola & Nopola 2007: 63)

Exempel 16 är texten på pärmen av damtidningen *Leidi/Lady*:

- Ex. 16 Kohumissi Pirkitta tunnustaa: Olen kypsinyt (Nopola & Nopola 1997: 22)
 Skandalmissen Birgitta berättar: Jag har mognat (Nopola & Nopola 2004: 28)

I båda exemplen har man stavat kvinnonamnet på ett ”finskt” sätt, och genom ”felstavningen” skapat språklig humor. Namnen *Ankelika* och *Pirkitta* kan också stavas så här, men det är ganska ovanliga till och med i Finland. Namnen *Angelika* och *Birgitta* däremot är populärare, som det framgår av *Befolkningsregistercentralens namntjänst* (2011). I Finland har färre än tio personer fått namnet *Ankelika* 1899–2011, varav alla mellan åren 1900 och 1919. *Angelika* däremot har varit namnet på mer än 500 personer mellan åren 1899 och 2011. *Pirkitta* har varit något vanligare namn än *Ankelika*, drygt 160 personer har fått namnet under samma tidsperiod. *Birgitta* däremot har varit förnamnet på drygt 18 000 personer. (Befolkningsregistercentralens namntjänst 2011.)

Genom att stava litet fina namnen *Angelika* och *Birgitta* med *k* och hårt *p* har man skapat stereotypiskt finskt, litet enkelt eller dumt intryck, vilket framkallar roligheten. I översättningen är namnen ”rättstavade” som *Angelika* och *Birgitta*, och det finns ingen språklig humor i dem. Detta är dock ett logiskt val, eftersom svenskar inte anses vara enkla enligt någon stereotypi på samma sätt som finnar. Därför skulle samma vits inte fungera hos svenskspråkiga läsare.

Också följande exempel finns i illustrationer, och vitsen är samma i alla fyra. Exempel 17 och 18 är namn på damtidningar som Rauha läser:

- Ex. 17 Me muijat (Nopola & Nopola 2001: 61)
 Glada gummor (Nopola & Nopola 2007: 69)
- Ex. 18 umpitakka (Nopola & Nopola 2001: 94)
 hemmets härd (Nopola & Nopola 2007: 102)

Exempel 19 är namnet som står på en karamellpåse som innehåller karameller med randiga omslagspapper:

- Ex. 19 Kari-Anne (Nopola & Nopola 2001: 78)
 Kari-Anne (Nopola & Nopola 2007: 86)

Exempel 20 är texten på en reklamaffisch i fönstret på en musikaffär:

- Ex. 20 Polyester Beat 7.7. lavalla (Nopola & Nopola 1997: 74)
 Polyester Beat på scen 7.7 (Nopola & Nopola 2004: 82)

I exemplen 17–20 har man skapat språklig humor genom att ändra ett bekant namn något. Namnen på tidningarna, *Me muijat* och *umpitakka* kommer från damtidningarna *Me Naiset* och *Avotakka*. Idén att ändra namnen är rolig redan i sig, och namnen på tidningarna är också lustiga. *Me muijat* är en rolig förvrängning av *Me Naiset*, eftersom *muija* betyder detsamma som *nainen*, men är stilmässigt ett litet nedsättande ord som används i vardagsspråket (Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja 2004). Det som gör namnet *umpitakka* lustig är motsatsförhållandet mellan orden *avo* och *umpi*.

Översättningarna av dessa två tidningsnamn verkar inte följa samma logik som namnen i originalet. Översättningarna *Glada gummor* och *hemmets härd* är ganska nära originaltextens namn, men det finns ingen klar allusion på några existerande svenskspråkiga tidningsnamn. Till exempel genom att bläddra i webbplatsen

Tidningsinfo.se (2003–2004) hittar man inga liknande tidningsnamn. I *Tidningsinfo.se* berättas det följande om webbplatsen: *Tidningsinfo.se's syfte är att fungera som en portal till alla Sveriges tidningar såväl rikstäckande nyhetstidningar som mindre läns och lokaltidningar, veckotidningar, facktidsskrifter med mera.* (Tidningsinfo.se, 2003–2004.) Om svenskspråkiga läsare inte upptäcker någon allusion på existerande tidningsnamn, saknas den humoristiska aspekten i översättningen som förvrängningen av *Me Naiset* och *Avotakka* framkallar i originalet.

Att skapa samma typ av språklig humor som i originalet skulle i det här fallet ha varit helt möjligt. Till exempel damtidningen *Damernas värld* kunde i översättningen heta *Gummornas värld* och t.ex. tidningen *Hus & Hem* kunde förvrängas till *Hus & Kyffe*, i samma vardagspråklig och litet nedsättande stil som *Me muijat*. Tidningarna *Damernas värld* och *Hus & Hem* utkommer i Sverige men läses också i Finland, så att de är bekanta för både sverigesvenska och finlandssvenska läsare.

Namnet på karameller med randiga omslagspapper, *Kari-Anne*, kommer givetvis från klassiska finska *Marianne*-karameller. Förvrängningen är rolig eftersom den är nästan samma som det riktiga namnet. Dessutom har kvinnonamnet *Marianne* blivit en kombination av ett mansnamn och ett kvinnonamn, *Kari-Anne*, vilket också låter lustigt.

I översättningen är namnet på karameller samma som i originalet. Detta är en motiverad lösning, eftersom *Marianne*-karameller förstås är bekanta för finlandssvenska läsare, men sannolikt ganska bekanta också i Sverige, åtminstone tack vare Finlandsbåtar. Detta leder till att språklig humor fungerar också i översättningen. Dessutom är bilden redan en utmaning: om det inte finns i Sverige några karameller med randiga omslagspapper, är *Marianne*-karameller de enda som passar ihop med bilden.

Texten på en reklamaffisch i fönstret på en musikaffär, *Polyester Beat 7.7. lavalla* syftar till den finska flickduon *Nylon Beat*. Bandet finns inte längre men år 1997 då *Hetki lyö, Risto Räppääjä* kom ut, var bandet populärt i Finland (NylonWeb 2007). Det som gör namnet *Polyester Beat* rolig är att både polyester och nylon är konstfibrer som man i

allmänhet uppfattar ganska likadana. Av *polyester* får man alltså lätt associationen till *nylon*, och på detta sätt fungerar humorn i namnet.

I översättningen står samma namn på reklamaffischen som i originalet. För finlandssvenska läsare är *Polyester Beat* ett roligt namn, eftersom de kan associera till bandet *Nylon Beat*, men det är ganska osannolikt att bandet är bekant i Sverige, åtminstone denna bild får man när man bläddrar i bandets webbplats *NylonWeb* (2007). Språklig humor alltså saknas i översättningen när det gäller sverigesvenska läsare.

Igen ställer bilden dock krav på översättningen: i bilden finns det två kvinnor med strumpan på huvudet, vilket givetvis syftar till nylonstrumpor. Om översättaren skulle ha valt något annat band som utgångspunkt för den språkliga humorn, skulle det åtminstone ha varit logiskt att välja en flickduo. Duon borde också ha varit bekant både i Sverige och i Finland för att humorn skulle ha fungerat bättre än i *Polyester Beat*.

4.2.2 Homonymi

Svensk Ordbok (1986) definierar ordet *homonymi* på följande sätt: ”tals och/eller stavningssammanfall mellan flera ord med helt olikartad betydelse”. *Bonniers svenska ordbok* (1988) ger bara synonymen *likformighet*. Språklig humor som bygger på homonymi leder ofta till roliga föreställningar när två ord med olika betydelser blandas ihop.

I exempel 21 är det finska ortnamnet *Ii* och bokstaven *I* homonyma, vilket orsakar förlägenhet hos Risto. Nelli, Risto och herr Lindberg funderar vart Nellis kattunge har rymt:

Ex. 21 – Ehkä sinun kissasi on karannut sinne mistä te muutitte, vanhaan kotiinne, herra Lindberg sanoi. – Ai Iihin? Nelli ihmetteli. – Sanoitko sinä Ii? herra Lindberg kysyi. – Oletteko te muuttaneet Iistä? – Iihän on kirjain, Risto sanoi. – Niin, mutta me asuimme siellä, Nelli sanoi. Risto lopetti pullansyönnin ja tuijotti Nelliä: – Ei kirjaimessa voi asua. – Iissä voi, meillä oli siellä talo. – Ii on hirveän kaukana, ei kissa sinne ole lähtenyt, herra Lindberg lohdutti. (Nopola & Nopola 2000: 53)

– Kanske har din katt rymt tillbaka dit där ni bodde förut, till ert gamla hem, sa herr Lindberg. – Jaså, till I menar du? undrade Nella. – Sa du I? frågade herr Lindberg. Har ni flyttat hit från I? Vad är I? – I är ju en bokstav, sa Risto. – Ja, men vi bodde där, sa Nella. Risto slutade tugga på sin bulle och stirrade på Nella: – Inte kan man väl bo i en bokstav? – I I kan man bo, vi hade ett hus där. – I ligger jättelångt borta, inte kan katten ha gett sig av ända dit, tröstade herr Lindberg. (Nopola & Nopola 2005: 61)

Den största skillnaden mellan översättningen och originaltexten i exempel 21 är att i översättningen verkar herr Lindberg vara lika ovetande om den finska orten Ii som Risto eftersom han frågar Nella vad Ii är. Därför är hans kommentar *I ligger jättelångt borta, inte kan katten ha gett sig av ända dit* något ologisk. I originaltexten är herr Lindberg bara överraskad över att Nellis familj har flyttat från Ii men han verkar ändå veta var Ii ligger.

Det roliga i originaltexten fungerar för finska barn eftersom de har sannolikt hört om orten Ii. Däremot är det osannolikt att svenska barn någonsin har hört om orten och därför finns det ingen homonymi i texten för de svenska barnen. Dessutom har det finska ortnamnet Ii också ett svenskt namn *Ijo* (*Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* 2004) vilket gör översättningen bara mer ologisk och mindre rolig. För finlandssvenska barn fungerar översättningen säkert i viss mån, eftersom de troligen har stött också på det finska namnet av orten. Om det svenska namnet av orten ändå är primär för dem, saknas den spontana upplevelsen om det komiska (se 3.2). En möjlighet för översättningen kunde ha varit en lek med bokstaven *ö* och en *ö* som ”ett landområde som helt omges av vatten” (*Bonnier svenska ordbok* 1988).

I exempel 22 upplyser Elvi Rauha om hur man kan använda björkens musöron i matlagningen. Risto är säker på att Elvi är en grym brottsling och tror att nu ska hon till och med frysa in öron av det lilla djuret:

Ex. 22 – Rauha! Tiesitkö, että koivun hiirenkorvia voi pakastaa? Ne ovat hyviä kastikkeissa, keitoissa ja murekkeissa. Puhuiko se hiiren korvien pakastamisesta? Risto pelästyi. (Nopola & Nopola 2001: 32)

– Rita! Visste du att man kan frysa in björkens musöron? De är goda i såser, soppor och köttfärslimpor. Pratade hon om att frysa in musöron? tänkte Risto förskräckt. (Nopola & Nopola 2007: 40)

Originalavsnittet blir roligt eftersom Risto tror att Elvi pratar om *hiiren korva* fast hon pratar om *hiirenkorva*. I *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) förklaras substantivet *hiirenkorva* vara *koivun lehti, joka on äskettäin puhjennut*. I finskan skiljer man mellan björkens små löv och örat på en mus genom samman- eller särskrivning av orden. Detta hörs också när man uttalar orden men speciellt om man pratar snabbt, är skillnaden inte så lätt att uppmärksamma. Elvi nämner dock att hon pratar om *koivun hiirenkorva*, men Risto hör inte detta.

Svensk ordbok (2009) definierar ordet *musöra* som *knappt utslaget eller litet vitludet blad på vissa växter, som liknar örat på en mus*. I svenskan använder man båda formerna, *musöron* och *mössöron*, t.ex. *MOT Ruotsi 3.0* nämner bara uttrycket *ha mössöron*, men i *Svensk ordbok* (2009) däremot används formen *musöron*. I översättningen nämner Fanny på samma sätt som i originalet att hon pratar om björkens musöron, men Risto hör bara musöron. I översättningen fungerar vitsen på samma sätt som i originalet, eftersom det svenska ordet *musöra* kan förstås på två olika sätt, precis som i finskan.

4.2.3 Liknande ord

Språklig humor kan också framstå när liknande ord blandas ihop t.ex. på grund av dålig hörbarhet. I exempel 23 står herr Lindberg i pyjamas i Rauhas kök och av misstag väcker han Elvi som sover där. Elvi förstår att herr Lindberg har kommit för att fria till henne:

- Ex. 23
- (...) Olen aina tiennyt, että menen kihloihin älykkään ja **vähäpuheisen** miehen kanssa. – **Vähäpuheisen?** herra Lindberg kauhistui. (Nopola & Nopola 2001: 82)
 - (...) Jag har alltid vetat att jag kommer att förlova mig med en intelligent och **välklädd** man. – **Avklädd?** Herr Lindberg blev förskräckt. (Nopola & Nopola 2007: 91)

I originalet hör herr Lindberg på ett roligt sätt fel det som Elvi säger. Orden *vähäpuheinen* och *vähäpukeinen* är lätta att sammanblanda, eftersom de har bara en bokstav i skillnad. Herr Lindberg är litet rädd för Elvi och hon har säkert fått en sådan bild av herr Lindberg att han är väldigt tystlåten. Å andra sidan är det logiskt att herr Lindberg hör *vähäpukeinen* eftersom han är klädd bara i pyjamas för ögonblicket.

Översättaren har valt att leka med orden *välklädd* och *avklädd*. Denna lösning fungerar bra eftersom det inte spelar någon stor roll vilken av herr Lindbergs egenskaper Fanny nämner. Herr Lindberg kan också sägas vara en välklädd man. Viktigare är att humorn bevaras också i översättningen, och fast *välklädd* och *avklädd* är inte så nära varandra som *vähäpuheinen* och *vähäpukeinen* är de ändå tillräckligt nära för att sammanblandningen är väl möjlig. I själva verket är översättningen mera radikal än originalet, eftersom *avklädd* betyder mera än *vähäpukeinen*. På det här sättet blir översättningen åtminstone lika rolig som originalet. Förstås kunde översättaren också ha använt t.ex. något av orden *tystlåten*, *fåordig* eller *ordknapp* och försöka komma på något liknande ord, men betydelsen *vähäpukeinen* är kanske viktigare att ha med i någon form i repliken, eftersom herr Lindberg är det på riktigt.

I exempel 24 arbetar Rauha som telefonintervjuare. Risto trummar i sitt rum så högt att Rauha hör dåligt. Den som Rauha ringde sist visade sig vara en femåring:

Ex. 24 – Täällä Rauha Rappääjä Räps-Gallupista päivää, ette kai tekin ole viisivuotias? – Ei, minä olen **yhdeksänkymmentä**, puhelimeen vastattiin. – **Ai yhdeksän**. Onko siellä **vanhempia** kotona? Ai ei ole, no, vastatkaa nyt sitten. Onko teillä **pölynimuri**? – Mikä **möly**? kuului puhelimesta. – Pölynimuri! karjui Rauha. – **Mölynimuriko**? Ei ole sellaista, mutta pitäisi hankkia. Myyttekö **sellaisen**? – Minkä? huusi Rauha. – Mölynimurin. – Mikä se on? Rauha kysyi. – Se on se, **jota te myytte**. – **Te myytte**? Rauha huusi. – Mitä te myytte? – Mölynimurin. – Mölynimurin, Rauha toisti. – Onko se kätevä? Minä voisin ostaa, mitä maksaa? Puhelin pantiin kiinni. Kummallinen myyjä, Rauha ajatteli. Ensin lupaa myydä mölynimurin ja sitten lyö luurin korvaan. (Nopola & Nopola 1997: 68)

– Det här är Rita Rappare från Rapp-Gallup, god dag! Ni är väl inte också en femåring? – Nej, jag är **nittio** år, svarade en röst i telefonen. – **Jaså, nio, jaha**. Finns det någon **förälder** hemma? Nehej. Ja men svara själv då. Har ni **damsugare**? – Vad då för **kam**? hördes i luren. –

Dammsugare! skrek Rita. – **Kamsugare?** Nej, någon sådan har jag inte, men jag borde kanske skaffa en. Säljer ni **sådana?** – Vad då? vrålade Rita. – Kamsugare. – Vad är det? frågade Rita. – Det är ju **det ni säljer.** – **Ni säljer?** upprepade Rita. Är den praktisk? Jag skulle kunna köpa en, vad kostar den?

Personen i andra änden lade på luren. Konstig försäljare, tänkte Rita. Först lovar han att sälja en kamsugare och sedan slänger han på luren i örat. (Nopola & Nopola 2004: 77)

När Rauha frågar ålder på den som intervjuas, svarar personen att han/hon är *yhdeksänkymmentä* (nittio). Rauha hör dock att personen säger bara *yhdeksän* (nio). Därför frågar Rauha därefter *Onko siellä vanhempia kotona?*. Rauhas replik är komisk, eftersom ganska få människor lever ens så länge som nittio år, och Rauha vill prata med ännu äldre personer. Finskans ord *vanhempi* kan också tolkas på två olika sätt. I *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) finns dessa två alternativa betydelser: ordet *vanhempi* (äldre) kan vara komparativformen av ordet *vanha* (gammal), eller så är det fråga om substantivet som oftast används i pluralis, *vanhemmat* (föräldrar). Eftersom Rauha antar att hon pratar med en nioåring menar hon troligen det sistnämnda, personens föräldrar. Nittioåringen förstår dock förmodligen att Rauha menar ännu äldre personer än han/hon, vilket han/hon säkert förundrar sig.

I översättningen säger personen i telefonen att han är *nittio* år. Rita hör fel på samma sätt som i originalet, när hon hör att personen säger *nio*. I översättningen frågar Rita därefter *Finns det någon förälder hemma?* I *Bonniers svenska ordbok* (2002) förklaras ordet *förälder* med *far eller mor*. I svenskan har ordet alltså bara den ena betydelsen. Därför måste nittioåringen i översättningen förstå att Rita vill prata med hans föräldrar, vilket också är komiskt, eftersom det är väldigt osannolikt att de lever, men ändå tycks Rita ta det som självklarhet. Att Rita vill prata med nittioåringens föräldrar ger också intrycket av att hon tycker att nittioåringen inte är tillräckligt mogen för att svara på hennes frågor.

I originalet inleder Rauha sin intervju med frågan *Onko teillä pölynimuri?* Eftersom Risto trummar så högt i bakgrunden hör nittioåringen inte ordentligt det som Rauha säger. Personen kan å andra sidan också antas ha dålig hörsel eftersom han/hon är redan

så gammal. Nittioåringen frågar *Mikä möly?*, eftersom han/hon hör bara en del av ordet *pölynimuri*, och också den fel. Då Rauha upprepar ordet skrikande, hör nittioåringen hela ordet, men fortfarande ordet *pöly* som *möly*. Nu tror nittioåringen att Rauha säljer något som kallas för *mölynimuri*. Sammanblandningen uppstår lätt, eftersom orden *pöly* och *möly* har bara en bokstav i skillnad. Avsnittet är roligt också därför att nittioåringen förundrar sig inte vad *mölynimuri* är, utan är genast intresserad av att skaffa en. Kanske påverkar oljudet som hörs i bakgrunden av samtalet nittioåringens intresse.

I översättningen frågar Rita *Har ni dammsugare?* Nittioåringen hör också här bara början av ordet *dammsugare*, och den hör han som *kam*, eftersom han frågar *Vad då för kam?* *Svensk ordbok* (2009) nämner två alternativa betydelser för substantivet *kam*: antingen *ett hårvårdsredskap som består av en skena med en rad tänder* eller *långsträckt upphöjning*, som t.ex. *bergskam*, *takkam* eller *vågkam*. *En kamsugare* är en imaginär hushållsapparat, precis som *mölynimuri* i originaltexten, och därför är det svårt att veta vilken slags apparat nittioåringen föreställer sig, när han säger *någon sådan har jag inte, men jag borde kanske skaffa en*. Antagligen menar han med *kam* ändå det förstnämnda av ordets två betydelser, eftersom denna betydelse är mera konkret än den sistnämnda och därför passar den bättre för sammansättningen *kamsugare*. I översättningen utvecklas situationen humoristiskt på samma sätt som i originalet eftersom nittioåringen börjar köpslå om en imaginär hushållsapparat utan någon större förlägenhet.

För att samtalet skulle bli så oklart som möjlig, frågar nittioåringen *Myyttekö sellainen?*, där han/hon med *sellainen* menar *mölynimuri*. Nu är det Rauha som undrar vad *mölynimuri* är för något, och nittioåringen svarar *Se on se, jota te myytte*. Situationen går upp och ner när Rauha upprepar *Te myytte?* och förstår att nittioåringen vill sälja något som kallas för *mölynimuri*. Situationen är rolig också därför att Rauha förvånar sig inte heller över den konstiga apparaten, utan är också intresserad av att genast skaffa en.

Också i översättningen frågar nittioåringen litet oklart *Säljer ni sådana?* när han/hon menar kamsugare. Rita förvånar sig litet tills nittioåringen klargör *Det är ju det ni säljer*. På samma sätt som i originalet upprepar Rita *Ni säljer?*, och tror att nittioåringen är den som vill sälja något. Översättningen motsvarar alltså originalet i den mån som behövs för att avsnittet förblir rolig också på svenska. Översättarens val att översätta *mölynimuri* som *kamsugare* fungerar i avsnittet, eftersom också *kamsugare* låter som en rolig fantasiapparat. I originalet syftar *mölynimuri* också till oljudet i bakgrunden av samtalet, men det skulle ha varit ganska svårt att få också denna betydelse med i översättningen.

4.2.4 Flertydiga uttryck

I mitt undersökningsmaterial kan också flertydiga ord och uttryck förmedla språklig humor. Idén med denna typ av språklig humor är att någonting uttrycks så mångtydigt att slutligen pratar den ena om en helt annan sak än den andra. Det är också karakteristiskt att sammanblandningen utvecklas hela tiden tills situationen blir helt absurd. Vanligen tar det en lång tid innan allt blir klart. Även Karjalainen (2001: 58) karakteriserar Nopola & Nopolas sinne för det komiska så här: som om man skulle följa en stilren komedi där en situation utvecklas som en snöboll och sätter igång en annan situation, och den igen en annan. Slutligen är man i starttrutan.

Vid översättning av språklig humor som bygger på flertydiga uttryck är det viktigt att man inte nämner de centrala orden för klart och att man inte ger för entydiga svar på frågor. Humorn kan fungera i översättningen bara om översättaren hittar lika intetsägande uttryck som originaltexten har.

I exempel 25 letar Nelli efter sin kattunge Alpo. Risto vet inte att Alpo är en katt:

Ex. 25 – Alpooo! Nelli meni olohuoneeseen Risto perässään. – Kuka on Alpo? Risto kysyi. – **Se** on pieni ja kova **karkailemaan**. – Onko **se** teidän vauva? – **Tavallaan**. Kerran **se** oli koko päivän sängyn alla ja kerran **se** kiipesi kirjahyllyyn. **Se** viihtyy hyvin yksin kotona koko päivän, jos **sille** antaa vettä ja vähän **naposteltavaa**. Eilen **se** löytyi roskapöntöstä ja ihan

pienenä **se** putosi vessanpyttyyn, Nelli kertoi. Risto katsoi Nelliä hämmästyneenä. Onpa kummallinen vauva, hän ajatteli. – Juoko **se** maitoa? Risto kysyi. – **Se** rakastaa maitoa ja kermaa. Ja sen jälkeen **se** nukahtaa. – Saatko sinä hoitaa **sitä**? – Totta kai saan. (Nopola & Nopola 2000: 41)

– Alpo! Nella gick till vardagsrummet, Risto följde efter. – Vem är Alpo, frågade Risto. – **Han** är liten och bra på att **slinka undan**. – Är **han** er baby? – **På sätt och vis**. En gång låg **han** hela dagen under sängen och en gång klättrade **han** upp i bokhyllan. **Han** trivs bra med att vara ensam hemma hela dagen, bara **han** har vatten att dricka och något litet **att knapra på**. I går hittade vi **honom** i soppåsen och när **han** var alldeles liten så ramlade **han** i toalettstolen, berättade Nella. Risto tittade förvånat på Nella. Konstig baby, tänkte han. – Dricker **den** mjölk? frågade Risto. – **Den** älskar mjölk och grädde. Och när **den** har druckit så somnar **den**. – Får du sköta **den**? – Klart jag får. (Nopola & Nopola 2005: 49–50)

En av de viktigaste detaljerna i exempel 25 är att Nellis beskrivning lämpar sig både för babies och för kattungar. I originalet använder Nelli hela tiden pronomenet *se* när hon pratar om Alpo. På finska kan man åtminstone i talspråket syfta också på babies med det här pronomenet. I översättningen pratar både Risto och Nella om *han* i början av stycket men ändrar pronomenet till *den* mot slutet. Fast man i svenskan kan referera till både babies och husdjur med båda pronomenen, känns valet att byta pronomenet mitt i lite onaturligt. Jag ser ingen orsak varför man inte kunde använda pronomenet *han* ända till slut och ändå skulle översättningen fungera på samma sätt som originaltexten.

Också alla verb som beskriver Alpos beteende måste vara sådana att man kan använda dem när man berättar om babies och om älsklingsdjur. Det finska verbet *karkailla* eller *karata* betyder enligt *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0* (2007) ”gå bort utan lov, rymma, smita”. Både babies och djur kan *karata* som det framgår av exempel i *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0: Karata kotoa, Kala pääsi karkaamaan käsistä*. När det gäller den svenska översättningsmotsvarigheten nämner *Svensk ordbok* (1986) att verbet *slinka*, ”förflytta sig snabbt och nästan omärkligt” används om varelser.

Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja (2004) förklarar verbet *napostella* med ”äta mumsande, småningom”. Man kan väl inte säga på allvar att en baby *napostelee* eftersom en baby inte ens kan äta utan hjälp, men i det här textsammanhanget förstärker verbet bara den komiska föreställningen om en väldigt självständig baby. Däremot är

det inte ovanligt att använda verbet *napostella* när man pratar om älsklingsdjur om det är fråga om t.ex. några läckerbitar. Verbet *knapra* åter betyder enligt *Bonniers svenska ordbok* (1988) ”äta i småbitar”. *Svensk ordbok* (1986) förklarar samma verb med ”knastrande äta små bitar i taget (av ngt torrt)”. Som exempel ger den *knapra på en brödbit* och *musen knaprar på mitt hus*; verbet kan alltså syfta på antingen djur eller människor. Översättarens ordval följer samma linje som originaltextens och oklarheten bevaras.

En annan viktig detalj är att när Risto frågar direkt om Alpo är en baby svarar Nelli inte entydigt. Det mest kritiska stället i det här stycket är Nellas svar att Alpo är *på sätt och vis* deras baby. I originalet svarar Nelli *tavallaan*. Översättaren ändrar inte det diffusa svaret och situationen kan således utvecklas humoristiskt också i översättningen. Översättaren har lyckats översätta också Nellis beskrivningar så att Risto inte inser att Alpo är en kattunge.

I exempel 26 sitter Rauha och herr Lindberg i trädet efter att ha letat efter Nellis kattunge. De pratar om sin gemensamma favoritmat, bananpannkaka. Risto och Nelli hör bara en del av diskussionen och de tror att Rauha och herr Lindberg pratar om sina känslor för varandra:

Ex. 26 – (...) Voi miten minäkin pidän banaanipannukakusta. Rauha ja herra Lindberg eivät huomanneen, että Risto ja Nelli lähestyivät heitä. – Minä suorastaan **rakastan!** Rauha jatkoi. Risto ja Nelli hätkähtivät. – Ne ovat puussa, Nelli kuiskasi. – Kuulitko, mitä ne puhuvat? Nelli ja Risto jäivät puun toiselle puolelle kuuntelemaan. – Mukavaa, että me molemmat **rakastamme**, herra Lindberg sanoi. – Milloin sinun **rakkautesi** syttyi? – Pari vuotta sitten, Rauha vastasi. – Mikä sinut sai **ihastumaan?** – Varmaankin... **täyteläisyys**. Kokonaisuus! **Kypsyys** ja **pehmeys!** (Nopola & Nopola 2000: 80)

– (...) Åh, vad jag också **älskar** bananpannkaka! Rita och herr Lindberg märkte inte att Risto och Nella närmade sig dem. – Jag verkligen **älskar den!** fortsatte Rita. Risto och Nella hajade till. – De sitter i trädet, viskade Nella. Hörde du vad de pratade om? Nella och Risto stod kvar på andra sidan trädet och lyssnade. – Så trevligt att vi båda **älskar**, sa herr Lindberg. När väcktes din **kärlek?** – För några år sedan, svarade Rita. – Vad var det som fick dig att bli så **förtjust?** – Förmodligen... **fylligheten**. Helheten! **Mognaden** och **mjukheten**. (Nopola & Nopola 2005: 89)

Skillnaden mellan exempel 25 och exempel 26 är att samtalsämnet nämns klart i exempel 26 men Risto och Nelli hör det inte. I originaltexten hör Risto och Nelli bara att Rauha och herr Lindberg *älskar* men i översättningen hör de att Rita *älskar den*. Pronomenet *den* i översättningen är onödigt och i själva verket inte ett optimalt val eftersom när Rita säger att hon älskar *den* kan hon inte mena att hon älskar herr Lindberg, vilket strider mot den humoristiska betydelsen i originalet.

Ordval i originalet är också i det här exemplet sådana att man kan syfta med dem både på mat och på människor. Man kan använda verben *rakastaa* och *ihastua* också när man pratar om mat fast de i första hand får oss tänka på personrelationer, precis som Risto och Nelli gör. Till exempel *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0* (2007) nämner exemplet *Rakastan lihapullia* som ett möjligt sätt att använda verbet *rakastaa* i betydelsen ”gilla någonting riktigt mycket”. På samma sätt kan man i svenskan använda verbet *älska* när man pratar om mat. Enligt *MOT Norstedts svensk ordbok 1.0* (2007) kan man använda verbet i försvagad betydelse med avseende på verksamhet. Som exempel nämns t.ex. följande: *de älskar båda god mat, jag älskar lakrits!*

Också verbet *ihastua* fungerar på motsvarande sätt: *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0* (2007) nämner att objektet kan vara någon eller något. Enligt *Svensk ordbok* (1986) har adjektivet *förtjust* betydelsen ”(lätt) förälskad”. Exempelen är *han blev förtjust i en klasskamrat* och *hon är inte så förtjust i bakelser*. Som det framgår av exemplen kan man vara förtjust i både människor och mat.

Precis som i exempel 25 är det viktigt att översättaren också i exempel 26 väljer sådana uttryck som passar för situationen. Substantiven *fyllighet* och *mjukhet*, som också finskans *täyteläisyys* och *pehmeys* är ord som får människor att tänka på mat men är inte omöjliga när man beskriver karaktärsdrag hos en person. *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) förklarar substantivet *kypsyys* med ”det att någon eller någonting är mogen”. På finska kan alltså både personer och mat beskrivas med detta substantiv. Enligt *Svensk ordbok* (1986) används däremot substantivet *mognad* ”särskilt om själslig mogenhet”. Enligt *Bonniers svenska ordbok* (1988) kan dock växter,

livsmedel och personer vara mogna. Detta leder till att Risto och Nella missförstår situationen också i översättningen.

I exempel 27 har Risto och Nelli låtit Nellis katt Alpo följa efter tant Elvi med en bandspelare i halsbandet, eftersom de tror att Elvi är inblandad i någon kriminell verksamhet. Alpo har dock smitit till en fiskhandel och bandspelaren bandar diskussionen där. När Risto och Nelli spelar bandet, tror de att det är tant Elvi som pratar med någon av sina medbrotslingar:

Ex. 27 Kalakauppias ei huomannut Alpoa. Hän palveli kimeä-äänistä naisasiakasta, joka halusi ostaa ison nieriän. – Leikkaanko pään poikki? kauppias kysyi. – Leikkaa vain, asiakas sanoi. – Tästäkö kohtaa? – Vaikka siitä. **Sehän lähti siististi.** – Pannaanko sitten pakettiin? – Pistä pakettiin ja pää ja sisälmykset mukaan. Kiitos! – Kiitos, kiitos, kauppias sanoi. Asiakas huomasi Alpon kyyristelevän tiskin alla. – **Hei, täällä on salakuuntelija,** hän sanoi kauppiaalle. – Hus, kauppias komensi. – **Menetkös siitä!** Hän huiskaisi Alpon ulos, ja säikähtänyt Alpo juoksi suin päin kotiin Nellin luo. (Nopola & Nopola 2001: 52–53)

Fiskhandlaren lade inte märke till Alpo. Han betjänade en dam med falsettröst som ville köpa en stor röding. – Ska jag skära bort huvudet? frågade handlaren. – Ja, skär bort det, svarade kunden. – Ska jag skära här? – Ja, det blir bra. **Det gick ju fint.** – Ska jag slå in det hela? – Ja, slå in det och lägg med huvudet och inälvorna, tack. – Tack, tack, sa handlaren. Kunden upptäckte Alpo som satt hopkrupen under disken. – **Oj då, vi har en tjuvlyssnare här,** sa hon till handlaren. – Schas, kommenderade handlaren. **Ut härifrån!** Han svischade ut Alpo, och den skrämda Alpo sprang raka vägen hem till Nella. (Nopola & Nopola 2007: 61)

I exempel 27 är det viktigt att fiskhandlaren eller kunden inte nämner några ord som har med fisk att göra, eftersom då skulle den riktiga situationen bli klar för Risto och Nelli. Nu tror de det värsta, alltså att Elvi vill att någon skär bort en människas huvud, och till och med slår kroppen in och lägger huvudet och inälvorna med. Det som gör situationen helt absurd är fiskhandlarens och kundens neutrala och lugna sätt att diskutera. Speciellt kundens replik *Sehän lähti siististi* framhäver den kallblodiga tonen i diskussionen. Här följer översättningen originaltexten och intrycket av situationen blir motsvarande som i originalet.

Också kundens ordval *salakuuntelija/tjuvlyssnare* är viktigt i avsnittet, eftersom Risto och Nelli tror att Elvi är i ett hemligt möte och situationen är allvarlig, fast kunden använder ordet mer på skämt. När kunden säger i originaltexten *Hei, täällä on salakuuntelija* låter hon kanske litet mer irriterad och överraskad på ett negativt sätt än i översättningen, där hon börjar med *Oj då*, åtminstone är det lätt för Risto och Nelli att tro det. Enlig *MOT Ruotsi 3.0* är finskans *oho* motsvarigheten till svenskans *oj då*, vilket alltså inte låter så hemskt irriterad. Å andra sidan låter fiskhandlaren ganska mjuk i originaltexten där han säger *Menetkös siitä!* till Alpo. Däremot i översättningen kommenderar handlaren *Ut härifrån!*, vilket låter mera argsint än i originalet. Kanske är det lika lätt både i originalet och översättningen för Risto och Nelli att föreställa sig att Alpo har varit i en farlig situation och blivit förjagad av en arg man.

I exempel 28 tror Rauha att herr Lindberg vill vräka dem eftersom Risto har musicerat så högljutt:

Ex. 28 – Täti, ovikello soi! kuului Riston huoneesta. Rauha meni avaamaan oven. Herra Lindberg, hän kauhistui. **Nyt se häätö tuli.** – **Nyt se tuli,** herra Lindberg sanoi. – Selvä, sanoi Rauha. – **Nyt se siis tuli.** Risto, **se tuli nyt!** – Kiva, huusi Risto ja tuli eteiseen ja taputteli Vanessaa. – Mitä kivaa siinä on? Rauha kysyi ääni vavisten. – Minä tulen sitten tunnin päästä takaisin, herra Lindberg sanoi. – Tunnin päästä jo! Rauha pelästyi. – **Emme me ehdi siihen mennessä.** – **Eihän teidän tarvitse muuta kuin mennä ulos,** herra Lindberg vastasi. Rauha pillaili itkuun. Julma mies, hän ajatteli. Ajaa meidät kadulle! Ei ole aikaa edes pakata. Herra Lindberg taputti Rauhaa olalle. – Älkää ottako niin vakavasti. Ja kyllä minä voin olla kaksikin tuntia poissa. Herra Lindbergin lähdettyä Rauha alkoi itkeä vuolaasti. Vanessa tuli nuolemaan hänen kättään. – Jätti koiransa, Rauha uikutti. – Me olimme sopineet, että **se tulee tänään,** Risto sanoi. – Mikä? – Vanessa. **Se tuli meille tunniksi,** kun herra Lindberg menee asioille. Nyt se on sitten kaksi tuntia, kun sinä aloit itkeä. – Vanessa! Eikö se olekaan häätö, joka tuli? (Nopola & Nopola 1997: 69–70)

– Moster, det ringer på dörren, hördes från Ristos rum. Rita gick och öppnade. Herr Lindberg, upptäckte hon förskräckt. **Nu blir vi vräkta.** – **Nu är det dags,** sa herr Lindberg. – Jaha, sa Rita. **Nu har den alltså kommit.** Risto, **det är dags nu,** skrek hon. **Nu gäller det!** – Kul! ropade Risto och kom ut i hallen och klappade Vanessa. – Vad är det för roligt med det här? frågade Rita med darrande röst. – Jag kommer tillbaka om en timme, sa herr Lindberg. – Om en timme redan! Rita blev rädd. **Vi hinner inte bli klara till dess.** – **Ni behöver ju inte göra annat än gå ut.** Rita brast i gråt. En sådan grym man, tänkte hon. Jagar ut oss på gatan! Vi får inte ens tid på oss att packa. Herr Lindberg klappade Rita på axeln. – Ta det inte så hårt. Förresten kan jag nog vara borta i två timmar också. När herr Lindberg hade gått, började Rita gråta så det

skvalade. Vanessa slickade hennes hand. – Han lämnade sin hund, hulkade Rita. – Vi hade kommit överens om att **hon skulle komma i dag**, sa Risto. – Vem? – Vanessa. **Hon** skulle vara hos oss en timme medan herr Lindberg gjorde några ärenden. Nu blir det i stället två timmar för att du började gråta. – Vanessa! Så då var det inte fråga om vräkning? (Nopola & Nopola 2004: 78–79)

I originaltexten är uttrycket *nyt se tuli* det mest centrala. Herr Lindberg pratar om sin hund Vanessa och Rauha tror att han pratar om vräkningen. Situationen är likadan som i exempel 25, där finskans pronomen *se* kan syfta till både älsklingsdjur och babies. I exempel 28 kan man använda detta pronomen när man pratar om älsklingsdjur och syftar till substantivet *häättö*. Systematisk upprepning av uttrycket och pronomenet *se* vållar förvirring, och dessutom ger ständig upprepning av samma fras en extra humoristisk aspekt i avsnittet.

I översättningen säger herr Lindberg *nu är det dags*, vilket passar bra för sammanhanget och är lika flertydigt uttryck som *nyt se tuli*. Uttrycket upprepas dock inte lika systematiskt som i originalet, utan översättaren har valt att översätta Rauhas nästa replik med *nu har den alltså kommit*. Igen ropar Rita till Risto *Risto, det är dags nu*, och översättaren har valt att tillägga en extra replik *Nu gäller det!* På det här sättet saknas den aspekt av språklig humor som upprepningen framkallar i originalet. Innehållsmässigt är uttryck *nu är det dags* och *nu gäller det* motsvarande och passar bra för situationen, men vad som Rita syftar till med uttrycket *nu har den alltså kommit* blir litet oklart. På svenska *kommer* vräkningen inte, utan man *blir vräkt*, precis som Rita säger i början av avsnittet. Kanske syftar Rita till tiden; nu har tiden kommit, nu gäller det. Trots ändringarna utvecklas det en rolig situationen även i översättningen på samma sätt som i originalet.

Ett annat viktigt uttryck är när Rauha säger *emme me ehdi siihen mennessä*. Hon nämner inte vad de måste hinna, och när herr Lindberg svarar *eihän teidän tarvitse muuta kuin mennä ulos*, förstår Rauha att gå ut från lägenheten fast herr Lindberg menar att de borde gå ut med hunden. I översättningen är replikerna ganska likadana, till Ritas replik har översättaren tillagt *bli klara*, vilket gör den svenska repliken kanske naturligare men situationen förblir lika oklar som i originalet.

I slutet av avsnittet finns Ristos replik *Me olimme sopineet, että se tulee tänään*, där pronomenet *se* upprätthåller ännu det oklara i situationen. Oklarheten bibehålls också eftersom man på finska kan säga att både *häättö* och *koira tulee*. I översättningen avslöjas situationen redan när Risto säger *Vi hade kommit överens om att hon skulle komma i dag*, eftersom med den här repliken kan man inte längre syfta till vräkningen, utan det blir klar att det är hunden man pratar om. Om man skulle ha velat fortsätta med en oklar situation lika länge som i originalet, kunde Risto ha sagt t.ex. *Vi hade kommit överens om att i dag passar bra*. Därefter kunde Rita ha undrat vad det är som i dag passar bra för, eftersom hon fortfarande kan tro att det är vräkningen de pratar om. I översättningen är situationen alltså lika oklar som i originalet, men avslöjas litet tidigare.

I exempel 29 berättar Elvi om sin (uppdiktade) förlovning med herr Lindberg till Rauha. Rauha antar att Elvi hamnar till fängelse och berättar om det, eftersom hon tror att Elvi är inblandad i något kriminellt:

Ex. 29 – (...) Minut **kahlitaan** kohta **lopullisesti**. Rauha kauhistui. Elvi tietää siis joutuvansa kohta vankilaan! – Eikö **asialle** voi tehdä enää mitään? – Ei. Kyllä **tämä** on nyt **lopullista**. Tiesin jo nuorena, että kerran tulee päivä, jolloin **kohtaloni sinetöidään**, Elvi sanoi vakavana. – Mutta Elvi! Minulle sinä olet aina kuitenkin se Elvi, jonka tunsin lapsena. En voi uskoa **tätä**. – Hyvä Rauha-serkku, meidän välimme pysyvät ennallaan. Kutsun sinut käymään **uuteen kotiimme**. – Kutsutko sinä **sitä paikkaa** kodiksesi? – Totta kai, minä kalustan **sen** mieleni mukaan. Ostan pitsiverhot ikkunoihin, ja jouluksi vaihdan ne punaisiin. – Saatkohan **luvan** sellaiseen? – Tietenkin, Elvi sanoi. – Pääsetköhän sinä **lomille**? Rauha kysyi. – En tarvitse **lomaa**, Elvi vastasi. Onpa Elvi urhea, Rauha ajatteli. Hän on menossa telkien taa, eikä ole lainkaan surullinen. – Hienoa, että otat **tämän** näin kypsästi, Rauha sanoi vakavana. – Kypsästi, kypsästi! Olemme molemmat kypsiä ihmisiä, minä ja sulhaseni. – Kuka? Rauha ihmetteli. – Sulhaseni! – Onko sinulla sulhanen? – Hänestä hän minä olen sinulle koko ajan puhunut, vaikka kihlaus on oikeastaan vielä salaisuus. (Nopola & Nopola 2001: 86–87)

– (...) Jag ska **slås i gyllne bojor, slutgiltigt och oåterkalleligt**. Rita blev förskräckt. Fanny vet alltså att hon kommer att hamna i fängelse! – Finns det inget man kan göra **åt saken** längre? – Nej. **Det** är nog **slutgiltigt** nu. Jag visste redan som ung att det kommer en dag då **mitt öde beseglas**, sa Fanny allvarligt. – Men Fanny! För mig har du ändå alltid varit den Fanny som jag kände som barn. Jag kan inte tro att **det här** är sant. – Kära kusin Rita, vår relation förblir densamma. Jag kommer att bjuda in er till **vårt nya hem**. – Kallar du **den platsen** ”hem”? – Naturligtvis, jag kommer att möblera helt efter egen smak. Jag ska ha spetsgardiner i fönstren och till

julen byter jag ut dem mot röda. – Får du **lov** att göra så? – Det är klart, sa Fanny. – Får du **ledigt** därifrån? frågade Rita. – Jag behöver inte någon **ledighet**, svarade Fanny. Fanny är bra tapper, tänkte Rita. Hon är på väg in bakom galler, men är inte ett dugg ledsen. – Fint att du tar **det** på ett så moget sätt, sa Rita allvarligt. – Moget och moget! Vi är ju mogna människor, jag och min fästman. – Vem? undrade Rita häpet. – Min fästman! – Har du en fästman? – Det är ju honom jag har pratat med dig om hela tiden, även om förlovningen egentligen ännu är hemlig. (Nopola & Nopola 2007: 94–95)

Nyckelordet i exempel 29 är *kahlita*, som är ett tillräckligt flertydigt uttryck för att förorsaka förvirring. Enlig *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) betyder *kahlita* antingen *kahlehtia*, *panna kahleisiin* eller bildligt *sitoo*, *rajoittaa*, *ahdistaa*. Som exempel om det sista fallet nämns *Avioliitto, työ kahlitsee*. I exempel 29 använder Elvi uttrycket bildligt, men Rauha förstår det konkret.

I översättningen säger Fanny *Jag ska slå i gyllne bojor*, som också kan förstås både bildligt och konkret. *Gyllne bojor* syftar till förlovning, då man växlar gyllene ringar med sin fästman eller fästmö, fast varken *Svensk ordbok* (2009), *Bonniers svenska ordbok* (2002) eller Erkki Karis *Svenska här och nu, Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja* (1993) nämner detta uttryck. Enlig *MOT Ruotsi 3.0* är *slå i bojor* motsvarigheten till finskans *kahlita*. Översättaren har alltså lyckats sammanfoga två bekanta uttryck så att Fannys replik kan förstås på båda sätten. I översättningen fäster Rita inte uppmärksamhet vid ordet *gyllne*, eller sen tänker hon också det hela konkret, alltså att bojor i Fannys fängelse är av guld eller härliga på något sätt. I alla fall ger sammanfogandet av två bekanta uttryck en extra språkligt humoristisk aspekt i översättningen och situationen utvecklas på samma sätt som i originalet.

Också de ord som Rauha och Elvi använder för att hänvisa till förlovningen/häktnigen måste vara sådana att situationen inte blir klar för den andra. Rauha använder det mångtydiga ordet *asia* när hon frågar *Eikö asialle voi tehdä enää mitään?*, och Elvi svarar *Kyllä tämä on nyt lopullista*, där hon hänvisar med pronomenet *tämä* till sakförhållandet som råder. Rauha använder samma pronomen när hon konstaterar *En voi uskoa tätä*, samt *Hienoa, että otat tämän näin kypsästi*. Översättning av dessa repliker följer noggrant originalet och situationen förblir oklar.

Nästa viktiga uttryck är när Elvi säger *Tiesin jo nuorena, että kerran tulee päivä, jolloin kohtaloni sinetöidään*. Översättaren har använt ett motsvarande uttryck ...*då mitt öde beseglas*. *Sinetöidä jonkun kohtalo/besegla någons öde* är ett uttryck som får en att tänka på någon stor och betydande händelse, som påverkar hela människans liv. Detta passar bra för sammanhanget i texten, eftersom både förlovning och häktning är sådana händelser som kan tänkas förändra Elvis liv för alltid. Alltså när Elvi pratar så gåtfullt om sin förlovning förstärker det bara Rauhas förmodan om samtalsämnet. Elvi nämner också flera gånger ordet *lopullinen*, som översättaren har översatt med *slutgiltig* och *oåterkallelig*, vilket övertyger säkert Rauha om Elvis hemska öde.

När Elvi säger *Kutsun sinut käymään uuteen kotiimme* tror Rauha att Elvi pratar om fängelset som sitt nya hem. Scenariot blir roligt överdriven när Elvi berättar hur hon möblerar det nya hemmet som hon vill och ska ha spetsgardiner på fönstren. Det är väsentligt att Rauha hänvisar till fängelset på ett ungefärligt sätt när hon frågar *Kutsutko sinä sitä paikkaa kodiksesi?* Också Elvi använder pronomenet *se*: *minä kalustan sen mieleni mukaan*. I översättningen finns det ingen hänvisning till hemmet/fängelset, utan Fanny säger bara *jag kommer att möblera helt efter egen smak*. Denna utelämning av pronomen förändrar dock inte repliken på något betydande sätt. Annars följer översättningen originalet och förvirringen blir inte klar.

Rauha fortsätter med oklara uttryck när hon frågar *Saatkohan luvan sellaiseen?*, då hon inte nämner vem som måste ge lovet och Elvi förstår att Rauha pratar om Elvis fästman. Rauhas nästa replik *Pääsetköhän sinä lomille?* däremot syftar kanske klarare till livet i fängelse, vilket på sätt och vis framhäver det komiska intrycket av Elvis kommande äktenskap. Elvi inser inte detta och svarar *En tarvitse lomaa*. I översättningen frågar Rita *Får du ledigt därifrån?*, vilket motsvarar originalet innehållsmässigt och fungerar bra i situationen. Stilmässigt skulle kanske ordet *permission* vara en närmare motsvarighet till originaluttrycket. *Bonniers svenska ordbok* (2002) definierar ordet på följande sätt: *kortare ledighet (från militärtjänst); tillfällig frihet från fängelse el. sjukhus; längre ledighet från skolan*. *Svensk ordbok* (2009) definierar ordet som *kortare ledighet från tjänst som normalt kräver vistelse i anslutning till arbetsplatsen dygnet*

runt, men ger också en alternativ definition rätt att tillfälligt lämna plats där man normalt måste vistas dygnet runt. Ett av exemplen är få permission från anstalten.

Förvirringen blir klar när Rauha säger *Hienoa, että otat tämän näin kypsästi*, och Elvi svarar *Kypsästi, kypsästi! Olemme molemmat kypsiä ihmisiä, minä ja sulhaseni*. I översättningen säger Rita *Fint att du tar det på ett så moget sätt*. Elvis replik lyder *Moget och moget! Vi är ju mogna människor, jag och min fästman. Ottaa jokin (kypsästi)/ta något (på ett moget sätt)* används främst som en synonym till *suhtautua johonkin/förhålla sig till något*. Enligt *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) är *suhtautua, käyttäytyä* en betydelse av ordet *ottaa*, som t.ex. i *ottaa rennosti*. Också i *MOT Ruotsi 3.0* nämns *suhtautua* som en av översättningsmotsvarigheterna till verbet *ta*, som t.ex. *Hur tog hon det?/Kuinka hän suhtautui siihen?* Rauha menar alltså att Elvi förhåller sig bra till häktningen, där hon använder uttrycket *kypsästi/på ett moget sätt*, därifrån Elvi åter nappar ordet *kypsä/mogen*.

Enligt *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) är en definition av ordet *kypsä ruumiillisesti tai henkisesti täysin kehittynyt*. I boken ges exemplet *Hän on jo kypsä nainen*. En annan möjlig definition är *valmis, riittävän kehittynyt*. Ordet *mogen* kan användas på samma sätt. En definition för ordet i *Svensk ordbok* (2009) är *tillräckligt utvecklad för klokt och ansvarsfullt handlande*, men i boken nämns det att ordet *mogen* används också ofta (förskönande) om inte helt ung person. Med ordet *kypsä/mogen* syftar Elvi alltså i sin replik till sin och sin fästmans ålder samt deras förmåga att fatta förnuftiga beslut.

4.3 Syntaktisk nivå

I den syntaktiska kategorin består mina analysenheter av fraser och stående uttryck (4.3.1) samt satser och meningar (4.3.2).

4.3.1 Fraser och stående uttryck

En bekant fras kan bli rolig om man förändrar den något eller om man använder den i ett sammanhang där frasen får flera betydelser, en abstrakt (frasen i sig) och en konkret (situationen). Detta gäller också stående uttryck.

Exempel 30 är roligt eftersom man har ändrat ett stående uttryck. Exemplet är en påannons av Rauhas nya tv-program:

Ex. 30 – Ja nyt alkaa uusi ruokaohjelmamme **Nakit ja muusikko**. Tällä kertaa nakit ovat nauravalla tuulella. Miten? Sen kertoo meille kohta Rauha Rappääjä. Muusikkona toimii Risto Rappääjä. (Nopola & Nopola 2000: 87)

”Och nu börjar vårt nya matprogram **Varmkorv med musiker**. I dag är korvarna på skratthumör. Hur då? Det berättar Rita Rappare för oss alldeles strax. Musiker är Risto Rappare.” (Nopola & Nopola 2005: 95)

I exempel 30 är det relevant att bevara samma tema i uttrycket eftersom det är fråga om ett matprogram där också en musiker spelar. Ordleken *Nakit ja muusikko* beskriver alltså bokens händelser och bör därför översättas innehållsligt. Om man tänker på den finska frasen bara som ett namn på en bekant matportion kan den översättas direkt till svenska; ordet *musiker* fungerar på motsvarande sätt i stället för ordet *mos* som *muusikko* fungerar i stället för *muusi*. Man brukar äta varmkorv med mos också i Sverige och därför är matportionen bekant för svenska barn. På detta sätt är avsnittet roligt också på svenska.

Förutom en bekant matportion har frasen *nakit ja muusi* också en annan betydelse i nufinskan, fast t.ex. Erkki Karis *Nykysuomen idiomisanakirja* (1993) eller Gummeruksens *suuri suomen kielen sanakirja* (2004) inte nämner detta. I nufinska kan man säga att en sak är *nakit ja muusi* vilket betyder att saken är klar eller att saken är bestämd. Den svenska motsvarigheten kunde vara t.ex. *klart som korvspad*, även om frasen betyder mer än att någonting är självklart. Erkki Karis *Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja* (1993), *Bonniers svenska ordbok* (1988) och *Svensk ordbok* (1986) nämner inte att det skulle finnas någon fras på svenska som innehåller varmkorv med

mos. Därför saknar översättningen den andra aspekten som är utgångspunkten för ordleken i originaltexten.

I exempel 31 bygger det roliga på att man använder en fras i ett sammanhang där den får flera betydelser, en abstrakt och en konkret. I exempel 31 sitter Risto och Rauha på flaket av en lastbil bland olika fisketillbehör:

- Ex. 31 – Minä olen koukussa, Rauha valitti. – Minun hameeseeni on tarttunut virvelin koukku. (Nopola & Nopola 1998: 46)
- Jag sitter fast på en krok, klagade Rita. Kroken från ett kastspö har fastnat i min kjol. (Nopola & Nopola 2004: 56)

Exempel 31 är rolig på finska eftersom *olla koukussa* betyder att *vara i fällan* eller *vara beroende av något* (Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja 2004). När man läser den första repliken i originaltexten börjar man fundera på vad det är som Rauha är beroende av. Den andra repliken ger frasen en konkret betydelse och avsnittet blir roligt.

Däremot är översättningen *jag sitter fast på en krok* inte någon bekant fras med en egen betydelse utan den betyder bara det konkreta, d.v.s. ungefär detsamma som den andra meningen. Det enda liknande uttryck som nämns i ordböcker är *sätta mask på kroken* (Svensk ordbok 1986). Kanske har översättaren använt detta som en utgångspunkt för översättningen; att någon har satt Rauha på kroken som en mask. Översättningen saknar i alla fall den dubbelbetydelse som gör det finska avsnittet roligt.

Exempel 32 är namnet på tv-programmet av Nellis föräldrar:

- Ex. 32 Perhosia vatsassa (Nopola & Nopola 2000: 28)
- Fjärilar i magen (Nopola & Nopola 2005: 36)

Det som gör namnet roligt är att Nellis föräldrar heter Pinja och Pontus Perhonen, och att deras program är ett matprogram. Enligt *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0* (2007) kan man använda den finska frasen *perhosia vatsassa* om nervspänning (som känns i magen). Samma fras finns också i svenskan och t.ex. Svensk ordbok (1986) förklarar

frasen *ha fjärilar i magen* med ”känna sig nervös”. Namnet på programmet har alltså en dubbelbetydelse; det syftar på matprogrammet av familjen Perhonen och är på samma gång en bekant fras. Översättaren har valt att översätta frasen direkt och översättningen fungerar på samma sätt som originalet.

I exempel 33 arbetar Rauha med en gallupundersökning:

Ex. 33 Rauha huokaisi ja sulki puhelimen. Sitten hän näppäili uuden numeron. Risto rummutti niin kovaa, että Rauha joutui huutamaan. – Täällä Rauha Rappääjä Räps-Gallupista päivää! Onko teillä pölynimuri? – **Mitä se teille kuuluu?** puhelimesta kysyttiin. – **Ei kuulu**, Rauha sanoi. – **Mikä ei kuulu?** – Mitäh? Rauha huusi, mutta luuri paiskattiin taas hänen korvaansa. (Nopola & Nopola 1997: 7)

Rita suckade och lade på luren. Sedan slog hon ett nytt nummer. Risto trummade så högt att Rita måste skrika. – Det här är Rita Rappare från Rapp-Gallup, god dag! Äger ni en dammsugare? – **Det har väl inte ni med att göra!** hördes i andra änden. – **Nej, det har jag inte**, sa Rita. – **Vad då ”det har jag inte”?** – Va? skrek Rita, men luren slängdes åter på i örat på henne. (Nopola & Nopola 2004: 13)

I originaltexten har författarna lekt med ett bekant uttryck som passar bra för situationen då Risto trummar högt och Rauha hör dåligt. Den som intervjuas frågar ovänligt *Mitä se teille kuuluu?* Enligt *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004) har verbet *kuulua* många olika betydelser, och en av dem är *olla jonkun asia*, som t.ex. i *Se ei kuulu sinulle*. När Rauha svarar *Ei kuulu*, menar hon förmodligen att det inte hörs, vilket är den första betydelsen som nämns i *Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja* (2004): *olla kuultavissa*. Svaret kan dock också tolkas som att Rauha är väldigt eftergiven och medger genast att saken kommer henne inte vid. Personen i andra ända blir åter förvirrad av Rauhas replik eftersom den kan tolkas på flera sätt och frågar *Mikä ei kuulu?* När Rauha hör så dåligt att hon igen måste fråga *Mitäh?*, blir situationen så oklar att personen i andra ända avbryter samtalet.

I översättningen är den som intervjuas lika ovänlig som i originalet när han/hon säger *Det har väl inte ni med att göra!* I *Svensk ordbok* (2009) nämns konstruktionen *det har ngn inte med att göra* i betydelsen *det är inte ngnns sak*. När Rita svarar *Nej, det har jag inte*, menar hon att personen har rätt, saken har Rita inte med att göra. Här saknas alltså

den dubbelbetydelse som repliken *Ei kuulu* har i originalet. Denna betydelse är dock ganska omöjlig att få in i översättningen, och i stället har översättaren inbakat en annorlunda tolkningsmöjlighet i Ritas replik. När Rita säger *Nej, det har jag inte*, är personen i andra ända inte säker på vad Rita menar, det att saken inte har Rita med att göra eller att Rita inte har någonting, t.ex. i betydelsen *vara i besittning av*, som är den första betydelsen som ges för verbet *ha* i *MOT Norstedts Svensk ordbok 1.0*. På det här sättet har översättaren lyckats skapa språklig humor också i översättningen.

4.3.2 Upprepning på sats- och meningsnivå

Att man upprepar samma konstruktion många gånger eller använder den i olika betydelser kan också framkalla språklig humor, som i följande exempel. I Exempel 34 pratar Rauha för sig själv efter att herr Lindberg har lämnat lägenheten. Rauha tror att herr Lindberg är förlovad med Elvi och därför är hon ledsen och svartsjuk:

- Ex. 34 – **Mene** sen Elvisi luo! Rauha nyhkytti. – **Menkää** kävelylle, **menkää** elokuviin, **menkää** konserttiin, **menkää** vaikka naimisiin! (Nopola & Nopola 2001: 56)
- **Gå** du till din Fanny, grät hon. **Gå** på bio, **gå** på konsert, **gå** och gift er om ni vill! (Nopola & Nopola 2007: 64)

I originalet upprepas konstruktionen *mennä (johonkin)*, vilket får Rauhas klagan att låta komiskt ändlös. Det som egentligen gör Rauhas replik rolig är den sista uppmaningen *menkää vaikka naimisiin!* eftersom *mennä naimisiin* avviker från de övriga uppmaningarna när det gäller betydelsen: *mennä kävelylle*, *mennä elokuviin* och *mennä konserttiin* betyder alla konkret *mennä johonkin/gå någonstans*. *Mennä naimisiin* däremot betyder inte att man egentligen flyttar på sig, utan att man byter civilstånd, men samma verb i konstruktioner får också uppmaningen *menkää vaikka naimisiin!* att låta som om den skulle betyda *mennä johonkin*.

Översättaren har följt samma idé som finns i originalavsnittet: i översättningen upprepas verbet *gå* i Ritas klagan. Också innehållet har förblivit nästan samma, eftersom man kan

uttrycka de flesta av uppmaningarna med verbet *gå* också på svenska. I *gå du till din Fanny, gå på bio* och *gå på konsert* är det fråga om att man flyttar sig från punkt A till punkt B. Originallets *Menkää kävelyllle* skulle annars ha passat här, men på svenska är motsvarande uttrycket *ta en promenad* (MOT Ruotsi 3.0), då verbet *gå* alltså inte skulle ha upprepats. Översättaren har valt att utelämna denna uppmaning, vilket inte påverkar innehållet så mycket, men gör att avsnittet är logiskt.

Översättaren har lyckats översätta också den sista uppmaningen *menkää vaikka naimisiin!* så att också översättningen blir språkligt humoristisk. Enligt *WSOY:s Finsk-svensk storordbok* (2000) och *MOT Ruotsi 3.0* är den svenska motsvarigheten till finskans *mennä naimisiin gifta sig*. I *Svensk ordbok* (2009) nämns dock att verbet *gå* används ibland som ett utfyllnadsord när det gäller att uppnå ny situation eller något mål, och exemplet är *han har gått och gift sig*. Genom att tillägga utfyllnadsordet *gå* i *gå och gift er om ni vill!* har översättaren fått avsnittet fungera på samma sätt som på finska, dvs. upprepandet av verbet *gå* får också sista uppmaningen att låta likadan som de föregående, som på riktigt innebär att man förflyttar sig.

I exempel 35 försöker Rauha hindra Elvi att besöka herr Lindberg, eftersom båda två är förälskade i honom. Rauha uppdiktar ohyggliga nödlögner och nämner också löss, eftersom hon vet att Elvi hatar dem. Elvi tar dock lössen som en utmaning och vill besöka herr Lindberg genast. Därför måste Rauha komma på en nödlögn till:

Ex. 35 – Sinne et mene! Rauha huusi. – **Siellä on** tarttuva tauti, **siellä on** koira, joka puree, **siellä on täitä!** – Sinnehän pitää mennä sitten heti! – E-ei, kun ta-tarkoitan, että **siellä** vietetään **hä-häitä**. (Nopola & Nopola 2001: 46)

– Dit går du inte! skrek Rita. **Han har** en smittsam sjukdom, **han har** en hund som bits, **det finns** löss i hans lägenhet! – Då måste jag ju gå dit genast! – Ne-ej, jag me-menar att där firas bröllop! (Nopola & Nopola 2007: 55)

I originalet använder Rauha samma konstruktion när hon skriker sina argumenteringar: *Siellä on tarttuva tauti, siellä on koira, joka puree, siellä on täitä!* Denna upprepning av *siellä on* får repliken att låta rolig, och stödjer intrycket av en lista snabbt påhittade

nödlögner. När Elvi hör att det finns löss i herr Lindbergs lägenhet och vill gå dit genast, förändrar Rauha sitt sista argument som om hon hade bara sagt litet fel: *E-ei, kun ta-tarkoitan, että siellä vietetään hä-häitä*. Därför måste orden *täitä* och *häitä* rimma, eller åtminstone stå nära varandra.

I översättningen använder Rita samma konstruktion i de två första argumenten: *Han har en smittsam sjukdom, han har en hund som bits*. Däremot lyder det tredje argumentet *det finns löss i hans lägenhet!*, där alltså *han har* inte upprepas. *Han har löss!* skulle ändå ha varit en logisk översättning för *siellä on täitä!* eftersom översättaren har översatt också originalets *Siellä on tarttuva tauti* som *Han har en smittsam sjukdom*. Exempelvis i *Svensk ordbok* (2009) ges exemplet *flera av barnen hade löss i håret*, alltså översättningen *han har löss* skulle ha varit ett naturligt val. Genom att använda samma konstruktion som effektmedel skulle intrycket av en lista nödlögn blivit starkare också i översättningen.

Antagligen har översättaren översatt *siellä on täitä!* som *det finns löss i hans lägenhet!* för att *det finns löss* står närmare *där firas bröllop* än repliken *han har löss* gör. Det är väsentligt att nämna bröllopet eller någonting liknande eftersom situationen utvecklas så att Rita låter Fanny förstå att herr Lindberg redan är upptagen och han kanske gifter sig snart med Rita. Om man likväl hade översatt *siellä on täitä!* som *han har löss!*, kunde Ritas sista nödlögn lyda *Ne-ej, jag me-menar att han har fästmö*. I det här fallet skulle repliken innehålla inget rim heller, men åtminstone skulle konstruktionen *han har* förbli samma i alla argument.

4.4 Sammanfattning

I den första analyskategorin, *Morfologisk nivå*, ingår det alltså tre underkategorier. När det gäller exempel i den första underkategorin, *Liknande ordböjning*, är översättarens val sådana att den språkliga humorn bevaras också i översättningen nästan i den mån det är möjligt på grund av strukturella skillnader mellan finska och svenska. I båda två exemplen finns det dock en aspekt som kunde ha översatts litet mer humoristiskt.

I den andra underkategorin, *Alliteration och rim*, finns det fall där översättaren har skapat alliteration i översättningen, lika mycket eller litet mindre än i originaltexten, men det finns också många sådana exempel där alliteration eller rim saknas helt och hållet i översättningen. En del av sådana exempel kan förklaras med att översättaren har prioriterat t.ex. stilen eller innehållet i avsnittet om det har varit svårt att få alla aspekter med i översättningen. I den här underkategorin finns det dock också sådana exempel där alliteration eller rim saknas i översättningen, och ändå skulle det ha varit möjligt att komma på språkligt humoristiska översättningsmotsvarigheter.

När det gäller exempel i den tredje underkategorin, *Språkfel*, har den språkliga humorn bevarats nästan i samma mån som i originaltexten. På morfologisk nivå finns det alltså språklig humor också i översättningen, bara alliteration och rim har översatts i klart mindre mån än det kanske kunde ha varit möjligt. Detta är litet överraskande eftersom alliteration tycks vara en vanlig typ av språklig humor i *Risto Rappääjä*-böcker.

Den andra analyskategorin, *Lexikalisk nivå*, innehåller fyra underkategorier. I den första underkategorin, *Namn*, är betydligt många av exemplen sådana som inte innehåller någon språklig humor i översättningen. I de flesta fallen skulle det ändå vara svårt att få den språkliga humorn med i översättningen, eftersom humorn i många exempel är bunden till finsk kultur. I några exempel är det illustrationen som avgränsar översättarens möjliga val. I några fall har översättaren dock lyckats skapa språklig humor på målspråket och i ett exempel till och med tillagt en extra humoristisk aspekt i översättningen.

I den andra underkategorin, *Homonymi*, finns det språklig humor i ett exempel, det andra åter innehåller ingen språklig humor fast det kunde ha varit möjligt. I den tredje underkategorin, *Liknande ord*, innehåller exemplen språklig humor också i översättningen. I den fjärde underkategorin, *Flertydiga uttryck*, är exemplen språkligt humoristiska nästan i den mån som i originalet, och i ett av exemplen har översättaren lyckats tillägga en humoristisk aspekt till. På lexikalisk nivå finns det alltså gott om

språklig humor i översättningar, förutom när det gäller namn. Här finns det dock många t.ex. kulturella aspekter som gör översättning av språklig humor svårt.

Den tredje analyskategorin, *Syntaktisk nivå*, består av två underkategorier. I den första underkategorin, *Fraser och stående uttryck*, är översättningsmotsvarigheter språkligt humoristiska, fast humor av denna typ ofta är bunden till ett språk. Samma gäller den andra underkategorin, *Upprepling på sats- och meningsnivå*, där det som gör originaltexten rolig kunde förväntas vara svårt att överföra till ett annat språk. På syntaktisk nivå finns det alltså språklig humor också i översättningar fast språklig humor av den här typen kan vara utmanande att översätta.

5 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Mitt syfte i den här avhandlingen har varit att undersöka språklig humor i Sinikka och Tiina Nopolas *Risto Rämpääjä*-böcker: hurdan språklig humor förekommer i de utvalda böckerna på finska och hur har översättaren valt att översätta de språkligt humoristiska avsnitten till svenska. Jag har granskat om översättaren har i sin översättning överfört alla de språkligt humoristiska faktorerna, om hon har tillagt någonting i avsnittet eller om hon har utelämnat någon av de humoristiska aspekterna.

Fast några tidigare undersökningar (se 1.1) har visat att det inte är ovanligt att humorn i översättningen bevaras i mindre utsträckning än det kunde vara möjligt, antog jag i början av min undersökning att översättaren av *Risto Rämpääjä*-böcker i de flesta fallen har överfört det roliga till målspråket, eftersom språklig humor tycks vara en viktig aspekt just i dessa böcker.

Mitt undersökningsmaterial består av alla fyra *Risto Rämpääjä*-böcker som hittills (2011) har översatts till svenska: *Hetki lyö, Risto Rämpääjä* (1997) / *Nu gäller det, Risto Rappare* (2004) , *Risto Rämpääjä ja kauhea makkara* (1998) / *Risto Rappare och den hemska korven* (2004), *Risto Rämpääjä ja Nuudelipää* (2000) / *Risto Rappare och Nudel-Nella* (2005) och *Risto Rämpääjä ja pakastaja-Elvi* (2001) / *Risto Rappare och Fryshare-Fanny* (2007). Översättaren av dessa böcker heter Merit Wager.

För att granska de olika typerna av språklig humor som förekommer i mitt undersökningsmaterial skapade jag en egen kategorisering. Mina analyskategorier är: 1) Morfologisk nivå, 2) Lexikalisk nivå och 3) Syntaktisk nivå. Först läste jag alla böckerna på finska och excerperade de morfem, ord och fraser som innehåller en språkligt humoristisk aspekt. Jag analyserade på vilken nivå i språksystemet det roliga finns och kategoriserade mina excerpter utgående från detta. Därefter jämförde jag de språkligt humoristiska avsnitten med översättningen och granskade de val som översättaren hade gjort när det gäller översättning av språklig humor.

I den första analyskategorin *Morfologisk nivå* ingår exempel där språklig humor bildas på morfemnivå. Här kategoriserade jag mina exempel vidare på följande sätt: *Liknande ordböjning*, *Alliteration och rim* och *Språkfel*. Liknande ordböjning i finskan kan vålla förvirring och på det sättet åstadkomma språklig humor. Ord med alliteration däremot låter roliga redan i sig. I den här kategorin ingår också uttryck som rimmar. Språklig humor som bygger på språkfel förekommer i mitt undersökningsmaterial t.ex. för att visa på kommunikationsproblem med en utlänning.

I den andra analyskategorin *Lexikalisk nivå* analyserar jag exempel där språklig humor ligger på ordnivån. Inom denna analyskategori har jag följande underkategorier: *Namn*, *Homonymi*, *Liknande ord* och *Flertydiga uttryck*. I mitt undersökningsmaterial förekommer det både personnamn och några andra typer av namn som förmedlar språklig humor. Språklig humor som bygger på homonymi leder ofta till roliga föreställningar när två ord med olika betydelse blandas ihop. Språklig humor kan också framstå när liknande ord blandas ihop t.ex. på grund av dålig hörbarhet. I mitt undersökningsmaterial kan också flertydiga ord och uttryck förmedla språklig humor.

I den tredje analyskategorin *Syntaktisk nivå* består mina analysenheter av fraser och stående uttryck samt satser och meningar. På denna nivå finns två underkategorier: *Fraser och stående uttryck* och *Upprepling på sats- och meningsnivå*. En bekant fras kan bli rolig om man ändrar den något eller om man använder den i ett sammanhang där frasen får flera betydelser. Detta gäller också stående uttryck. Att man upprepar samma konstruktion många gånger eller använder den i olika betydelser kan också framkalla språklig humor.

Allt i allt har översättaren lyckats med att överföra de språkligt humoristiska aspekterna till svenska. Översättning av språklig humor är utmanande, vilket också översättaren själv, Merit Wager, konstaterar; hon skulle gärna förmedla samma humoristiska stämning i sin översättning som i originalet, men det går inte att översätta språklig humor direkt, och ibland är översättning av den helt omöjligt. Hon påminner också om svårigheter som illustrationer ibland orsakar. (Wager 2009.)

I mina undersökningsresultat kan dock två typer av språklig humor nämnas som undantag: på morfologisk nivå är *Alliteration och rim* samt på lexikalisk nivå *Namn* sådana kategorier där det finns betydligt många fall där översättningen inte innehåller någon språklig humor. Detta är litet överraskande eftersom jag anser alliteration och rim inte vara den svåraste typen av språklig humor vid översättning. Också en del av de namn som inte innehåller någon språklig humor i översättningen kunde ha varit helt möjliga att översätta humoristiskt. En möjlighet är alltid att översättaren inte inser alla humoristiska aspekter som källtexten innehåller. Ingo (1991: 121–122) påminner om viktighet av semantisk analys av källtexten: det här skedet är viktigt eftersom översättaren måste översätta textens betydelser riktigt noga från källspråket till målspråket. Detta gäller också humor i källtexten.

Däremot på syntaktisk nivå innehåller exemplen i de båda underkategorierna, *Fraser och stående uttryck* och *Upprepning på sats- och meningsnivå* språklig humor, även om språklig humor av denna typ kan anses vara speciellt utmanande vid översättning.

Den här undersökningen är en fallstudie av fyra böcker av *Risto Rappäjä*-serien samt deras översättningar till svenska. Med större och mera varierande material skulle det vara möjligt och nyttigt att undersöka översättning av språklig humor i barnböcker eller i skönlitteratur överhuvudtaget. Undersökningsresultaten ger översättare relevant information om temat och kan få dem att lägga ännu mer märke till denna aspekt i sitt arbete. Undersökningsresultaten av denna typ är nyttiga också med tanke på undervisning i översättning; det är relevant att lyfta fram olika aspekter som gäller översättning av olika typer av texter för att undervisning skulle vara så mångsidigt som möjligt.

LITTERATUR

Undersökningsmaterial

- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (1997). *Hetki lyö, Risto Rämpääjä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (1998). *Risto Rämpääjä ja kauhea makkara*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2000). *Risto Rämpääjä ja Nuudelipää*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2001). *Risto Rämpääjä ja pakastaja-Elvi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2004). *Nu gäller det, Risto Rappare. (Hetki lyö, Risto Rämpääjä, översättning av Merit Wager)*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2004). *Risto Rappare och den hemska korven. (Risto Rämpääjä ja kauhea makkara, översättning av Merit Wager)*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2005). *Risto Rappare och Nudel-Nella. (Risto Rämpääjä ja Nuudelipää, översättning av Merit Wager)*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.
- Nopola, Sinikka & Tiina Nopola (2007). *Risto Rappare och Frysare-Fanny. (Risto Rämpääjä ja pakastaja-Elvi, översättning av Merit Wager)*. Stockholm: Bonnier Carlsen Bokförlag.

Övrig litteratur

- Befolkningsregistercentralen: *Namntjänst* (2011) [online]. [Citerat 25.9.2011]. Tillgänglig: <http://verkkopalvelu.vrk.fi/Nimipalvelu/default.asp?L=2>
- Blomqvist, Marianne (2006). *Vad heter finlandssvenskarna?* Helsingfors: Svenska folkskolans vänner.
- Bonniers svenska ordbok (1988). Keuruu: Otava.
- Bonniers svenska ordbok (2002). Stockholm: Bonnier.
- Gummeruksen suuri suomen kielen sanakirja (2004). Gummerus Kustannus Oy.

- Heinimaa, Elisse (2001). Kuvakirjat lapsen ja aikuisen maailmassa. I: Marja Suojala & Maija Karjalainen (red.). *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten Keskus. 142–163.
- Hygrell, Dorothea (1997). *Att översätta komik. En undersökning av funktionsförändringar i tyska översättningar av svensk skönlitteratur*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Internatioal.
- Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatus käännöstieteeseen*. Porvoo, Helsinki & Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Ingo, Rune (1991). *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Kari, Erkki (1993). *Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja*. Helsinki: Otava.
- Kari, Erkki (1993). *Svenska här och nu. Ruotsalais-suomalainen idiomisanakirja*. Helsinki: Otava.
- Karjalainen, Maija (2001). Realistisen lastenkirjan lapsikuva. I: Marja Suojala & Maija Karjalainen (red.). *Avaa lastenkirja! Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten Keskus. 56–84.
- Kirjakauppaliitto (2008). *Mitä Suomi lukee?* [online]. [Citerat 16.4.2008]. Tillgänglig: <http://www.kirjakauppaliitto.fi/?doc=3>
- Klingberg, Göte (1986). *Children's Fiction in the Hands of the Translators*. Studia psychologica et pedagogica. Series altera 82. Lund: University of Lund.
- Koskinen, Kaisa (2004). Ihmisestä kansalaiseksi, sydämeistä etusijalle – interpersoonaisuuden siirtymät EU-tekstien laatimisprosessissa. I: Merja Koskela & Nina Pilke (red.). *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XXIV*. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisut 31. Vasa. 117–128.
- Laukka, Maria (2001). Sotketut peikon kasvot. Kuvakirjat ja kirjojen kuvat. I: Tuula Korolainen (red.). *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 63–76.
- Liljeström, Sten-Göran (2005). *En av Sveriges mäktigaste gräsrotter* [online]. [Citerat 14.4.2008]. Tillgänglig: http://www.baptist.fi/Mst/PDF2005/Mst_04_05mitten.pdf
- Matka mielikuvitukseen. Lasten- ja nuortenkirjailijat kertovat teostensa taustoista* (2004). Päivi Heikkilä-Halttunen (red.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0 (2007)

MOT Norstedts svensk ordbok 1.0 (2007)

MOT Ruotsi 3.0 (2010)

Neimala, Kaisa (2001). Isä pani lomalla parastaan. Lastenromaanin arkea, tunteita ja tekoja. I: Tuula Korolainen (red.). *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 106–117.

NylonWeb (2007) [online]. [Citerat 1.7.2010]. Tillgänglig:
<http://www.mediamusiikki.fi/nylonbeat/>

Oittinen, Riitta (2001). Kääntäjä kääntää kuvia. I: Kaisu Rättyä & Raija Raussi (red.). *Tutkiva katse kuvakirjaan*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy. 133–152.

Oittinen, Riitta (2004). *Kuvakirja kääntäjän kädessä*. Helsinki: Lasten Keskus.

Platzack, Christer (1988). Att forska i nordiska språk – problem, teorier och forskningstraditioner. I: Jan Svensson (red.). *Nordistiken som vetenskap. Artiklar om ämnets historia, teorier och metoder*. Lund: Studentlitteratur. 47–64.

Rhedin, Ulla (1992). *Bilderboken. På väg mot en teori*. Stockholm: Alfabeta Bokförlag AB.

Risto Rappääjä (2008) [online]. [Citerat 16.4.2008]. Tillgänglig:
<http://www.ristorappaaja.fi/index.php>

Rättyä, Kaisu (2001). Katuhaukkoja ja nettietsiviä. Sarjakirjat ajan hermoilla. I: Tuula Korolainen (red.). *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 207–218.

Saarela-Kinnunen, Maria & Jari Eskola (2001). Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus. I: Juhani Aaltola & Raine Valli (red.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-kustannus. 158–169.

Sarkonen, Niina (2007). *Tiina ja Sinikka Nopola. Seiso suorassa, sisko!* [online]. [Citerat 15.3.2008]. Tillgänglig:
http://www.aamulehti.fi/sunnuntai/teema/ihmiset_paajutut/5949262.shtml

Saukkonen, Pauli (1984). *Mistä tyylsi syntyy?* Porvoo, Helsinki & Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Statistiska centralbyrån (2010) [online]. [Citerat 1.7.2010]. Tillgänglig:
http://www.scb.se/Pages/TableAndChart___286715.aspx

Suomen elokuvasäätiö (2010) [online]. [Citerat 12.6.2011]. Tillgänglig:
<http://www.ses.fi/>

Suomen nuorisokirjailijat ry (1997) [online]. [Citerat 15.3.2008]. Tillgänglig:
<http://www.nuorisokirjailijat.fi/nopolasinikkajatiina.shtml>

Svensk ordbok (1986). Göteborg: Språkdata och Esselte Studium AB.

Svensk ordbok (2009). Stockholm: Svenska Akademien.

Tidningsinfo.se (2003–2004) [online]. [Citerat 1.7.2010]. Tillgänglig:
<http://www.tidningsinfo.se/index2.php>

Turkka, Pieta (1999). Le fils de monsieur Sansfrapper ...? Systemaattinen luokittelu sanaleikkien kääntämisen lähtökohtana. I: Rune Ingo, Oili Karihalme, Christer Laurén, Henrik Nikula & Jukka Tiusanen (red.). *Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XIX*. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut 25. Vasa. 354–363.

Wager, Merit (2008). *Meritera* [online]. [Citerat 13.4.2008]. Tillgänglig:
<http://www.meritera.se/>

Wager, Merit (2009). Risto Rappääjä (Rappare) –böckerna. E-post till Noora Ollikainen 30.1.2009.

Wilss, Wolfram (1982). *The Science of Translation. Problems and Methods*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

WSOY (2006) [online]. [Citerat 15.3.2008]. Tillgänglig:
<http://www.wsoy.fi/index.jsp?c=/author&id=137>

WSOY (2011) [online]. [Citerat 14.10.2011]. Tillgänglig:
<http://wsoy.fi/yk/authors/show/137>

WSOY:s Finsk-svensk storordbok (2000). Porvoo: WSOY.